

GEORGIANA LEȘU*

ISTORIA MODERNĂ A ROMÂNILOR DIN PERSPECTIVA CANONULUI ISTORIOGRAFIC „DEMOCRAT-POPULAR”**

Regimul comunist din România stă, cel puțin în primele două decenii, sub semnul necesității de a obține o legitimitate culturală, cea istorică fiindu-i, ca în atâtea alte cazuri, indispensabilă. Istoriografia devine astfel instrument, ajungând să i se acorde o importanță pe care rareori a cunoscut-o anterior. Evoluția vieții istoriografice românești din perioada comunistă a fost nu de puține ori cercetată, motiv pentru care ne îndreptăm atenția spre un subiect mai puțin abordat: componenta narativă a istoriografiei „democrat-populare”. Cu excepția unor realizări notabile și de admirat ale unui domeniu care s-a văzut nevoit să supraviețuiască sub rigorile ideologiei, o bună parte a scrierilor istorice este construită pe alocuri din paradigme restitutive asemănătoare basmului. Maniera în care un astfel de discurs istoric este construit, prin prezentarea anumitor fapte și omiterea altora, totul în scopul demonstrării unor ipoteze de lucru profund ideologizate, transformă istoria în instrument al propagandei. O astfel de viziune naratologică asupra istoriei nu este nouă, ea fiind însă în continuare actuală. Astfel de abordări sunt rezultatul unor dezbateri începute în anii '60, care pleacă de la ipoteza conform căreia istoricii sunt la rândul lor naratori¹; astfel că istoria și maniera în care aceasta este asimilată se apropie cu ușurință de tehnicile literaturii de ficțiune.

Istoriografia avută în atenție este apropiată de literatură prin tematică și prin faptul că evenimentele pe care istoricii le explică sunt alese și popularizate de scriitorii vremii, regăsindu-se în literatura de inspirație istorică a perioadei. Astfel de motive și teme istorice au creat ulterior mituri și reprezentări în imaginarul colectiv. Studiul de față își propune așadar o privire de ansamblu asupra istoriografiei „democrat-populare”, oprindu-se la interpretările care se transformă ulterior în reprezentări literare. Avem în vedere mizele istoriografice care trezesc și interesul scriitorilor, aceștia impunând în mentalul colectiv stereotipuri preluate de la istorici. Ambele tipuri de scriere, istorică și literară, se situează, conform ipotezei propuse de Michel Foucault, într-un „regim de adevăr”, întrucât orice tip de discurs, indiferent de societatea care îl produce, este deopotrivă selecționat, controlat, organizat².

---

* Doctorand, Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.

** Cercetare finanțată prin proiectul „MINERVA – Cooperare pentru cariera de elită în cercetarea doctorală și postdoctorală”, cod contract POSDRU/159/1.5/S/137832, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

¹ Geoffrey Roberts (ed.), *The History and Narrative Reader*, Routledge, 2010, p. 1.

² Vezi Michel Foucault, *Ordinea discursului. Un discurs despre discurs*, traducere de Ciprian Tudor, Eurosong & Book, 1998.

Istoria își poate transfera informațiile către literatură, pentru a fi prezentate publicului larg, într-un format care să beneficieze din plin de funcția persuasivă cu care ficțiunea este înzestrată. Cedând personaje și fapte, istoria renunță la caracterul ei strict științific, în favoarea literaturii care transpune, într-o formă mai accesibilă, imaginea anumitor epoci sau evenimente. Literatura a fost înțeleasă chiar ca o formă de fragilitate a istoriei, ajungând să capete întâietate în unele aspecte ce țin de modul în care se raportează la trecut o anumită categorie de public³. De fapt, cultura istorică de nivel elementar și mediu își are rădăcinile mai degrabă într-o istorie făcută de literați și artiști decât într-una scrisă de istorici⁴. Astfel că studiul conceptelor istorice promovate în perioadă prin intermediul celor două tipuri de discurs, istoric și literar, scoate la iveală reprezentări care au modelat în imaginarul românesc cultura istorică de nivel mediu.

Odată cu schimbarea de optică din cultura română, se afirmă o serie întregă de nume noi, care tind să umple golul lăsat de tăcerea vechii generații. Mai prețioase au fost totuși adeviziunile venite din partea intelectualilor consacrați, datorită prestigiului și credibilității de care aceștia se bucurau. În cele ce urmează, *avem în vedere operele care tratează aspecte ale epocii moderne din istoria românilor*, o perioadă din plin valorificată de istoriografia și literatura regimului „democrat-popular”. Nu de puține ori, națiunile trezite la viață în secolul XIX sau XX au fost interesate să rememoreze acest trecut pentru a-și afirma propria identitate⁵. Comunismul românesc a profitat de astfel de fragmente de istorie, pe care le-a putut valorifica în scopul construirii unei legitimități și a unei culturi revoluționare românești. Un secol XIX revoluționar a oferit istoriografiei vremii ocazia să își îndrepte atenția către mișcări sociale și revoluții pe care le-a interpretat în registru determinist, și pe care literatura le-a împrumutat, hiperbolizându-le. Începând cu mișcările sociale de la 1821 din Țara Românească și terminând cu Primul Război Mondial, trecutul a fost rescris, supus reinterpretărilor și, în ultimă instanță, mitizărilor. Inventariem așadar mituri istoriografice care, prezentate în lucrări științifice și popularizate cu ajutorul literaților, vin să restructureze imaginarul colectiv, traducându-l în termenii Războiului Rece.

Istoriografia

În ceea ce privește istoriografia, regimul „democrat-popular” a încercat să obțină mai degrabă participarea istoricilor și nu excluderea lor. Temerile acestora puteau fi mai curând anticipative, proiectate într-un viitor al posibilelor repercusiuni. De altfel, una dintre problemele istoriografiei românești din anii realismului socialist este refugiul istoricilor în subiecte prudente. Iar tribuna întâi a istoriografiei, reprezentată de Mihail Roller, înfiera virulent acest subterfugiu al istoricilor. Totul se datora nu atât de mult ezitării de a scrie conform cu cerințele Partidului – deși este și acesta un aspect important –, cât inconsecvenței normelor pe care istoriografia comunistă a fost structurată. Nu de puține ori, bunele intenții și conformismul s-au soldat cu eșecuri și critici, astfel că incertitudinea devenise o constantă a activității istoricilor⁶.

³ Patrick Boucheron, *On nomme littérature la fragilité de l'histoire*, în „Le Debat. Histoire, politique, société”, nr. 165, mai-august 2011, p. 41.

⁴ Amalia Mărășescu-Negură, *Studii despre romanul istoric*, Timișoara, Editura Mirton, 2006, p. 4.

⁵ *Ibidem*, p. 57.

⁶ Efectele acestei politici fac obiectul unei discuții în cadrul unei plenare a Institutului de Istorie. La nedumerirea lui Mihail Roller, care își exprimă nemulțumirea, reproșând tovarășilor că nu produc suficiente lucrări originale, Vasile Maciu, unul dintre întăistătorii noii istoriografii, îi răspunde: „Tovarășe Roller, cine credeți că e așa de nebulă să-și piardă pâinea copiilor pentru o virgulă” (ANIC, fond CC al PCR – Secția Propagandă și Agitație, dosar nr. 141/1955, f. 4, 5).

Cel puțin pentru perioada 1948-1955, istoriografia românească a fost marcată de figura lui Mihail Roller, adjunctul lui Leonte Răutu la Secția de Propagandă și Agitație a Comitetului Central al PMR, membru al prezidiului Academiei Republicii Populare Române și redactor-șef al principalei reviste de istorie, „Studii”. Discursul lui Roller reprezintă un model clasic de discurs fiduciar, care pleacă de la premisa capitalului de încredere de care emițătorul lui beneficiază⁷. Din păcate, tocmai renumele pe care îl capătă Roller și istoricii de aceeași factură făcea să nu fie luați în serios. Însuși marxismul, care clama separarea științei de credință, devenea, în varianta rolleriană, o apologie a credinței oarbe și a supunerii față de câteva dogme. Regimul nu reușește să obțină o dominație discursivă⁸ și eșuează tocmai din cauza exceselor sale, ratând cooptarea intelectualilor, considerată indispensabilă oricărei transformări sociale⁹.

Fiecare epocă își alege un trecut și își transfigurează moștenirea primită, pentru a-i dărui un viitor și a-i conferi o altă semnificație¹⁰; astfel că, în anii comunismului, fragmentele de istorie sunt valorificate în scopul construirii unei legitimități și a unei culturi revoluționare. Regimul de „democrație populară” acordă o importanță sporită precedentelor sale moderne, în special secolului XIX revoluționar și primilor ani ai veacului următor, care abundă în subiecte adecvate noilor noile tendințe istoriografice.

Interpretarea va fi structurată pe etapele deja consacrate ale evoluției istoriografiei perioadei, și anume: anii în care discursul istoric este transformat și organizat în jurul unor idei precum ascuțirea luptei de clasă și a opoziției dintre Bine și Rău (1948-1955), dezghețul care survine în urma evenimentelor internaționale și a Congresului al II-lea al PMR, în care raportul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej trasează pentru prima dată sarcinile istoricilor (1955-1957)¹¹, o nouă înăsprire a rigorilor (1957-1962) și, în final, redescoperirea identității europene și o oarecare relaxare ideologică (1962-1965)¹². Vom urmări pe rând motivele și temele predilecte, începând de la răscoala lui Tudor Vladimirescu¹³,

⁷ Daniela Roventă-Frumușanu, *Semiotica discursului științific*, București, Editura Științifică, 1995, p. 196.

⁸ Optăm pentru teoria dominației discursive a lui Pierre Bourdieu, conform căreia dominația simbolică – cea care ar fi oferit comunismului românesc un plus de credibilitate – se poate obține doar atâta timp cât cei dominați îi devin într-o oarecare măsură complici. O complicitate care nu presupune supunere pasivă față de constrângerea exterioară, fără a fi însă nici o adeziune liberă la niște valori (Pierre Bourdieu, *Ce que parler veut dire. L'économie des échanges linguistiques*, Paris, Fayard, 1982, p. 36).

⁹ ANIC, fond CC al PCR – Secția Propagandă și Agitație, dosar 141/1955, f. 1.

¹⁰ Raymond Aron, *Introducere în filosofia istoriei*, București, Editura Humanitas, 1997, p. 129.

¹¹ Vlad Georgescu enumeră sarcinile pe care Dej le trasează istoricilor: alcătuirea unui tratat de istorie a României, care să sintetizeze în interpretare marxist-leninistă toate scrierile ultimilor ani și care să soluționeze problemele de bază ale istoriei noastre. Acestea au fost: formarea poporului român, problema periodizării și problema istoriei contemporane (Vlad Georgescu, *Politică și istorie. Cazul comuniștilor români 1944-1977*, București, Editura Humanitas, 2008, p. 17).

¹² Andi Mihalache, *Istorie și practici discursive în România „democrat-populară”*, București, Editura Albatros, 2003, *passim*.

¹³ Istoriografia marxistă este cea care insistă asupra caracterului social al mișcării, motiv pentru care scrierile vremii folosesc termenul de răscoală. Concepția marxistă consideră că procesul modernizării, demarat în Principate la sfârșitul veacului XVIII, a creat „condițiile obiective” pentru o sinteză între caracterul social și cel național al mișcării. Astfel, dezvoltarea capitalistă ar fi convins pe boieri că sunt primii avantajăți de realizarea unor reforme interne, care să îmbunătățească starea precară a țăranilor. În plus, progresele conștiinței naționale prezente și la nivelul micii boierimi rurale, care a aderat la mișcarea lui Tudor, ar fi stimulat solidarizarea cu mării boieri contra străinilor, greci și turci. În istoriografia marxistă, planul social și cel național fuzionau astfel, asigurând revoluției de la 1821 un caracter unitar. Mișcarea apărea mai mult ca o prefigurare a revoluției de la 1848 decât un eveniment în acord cu împrejurările specifice în care s-a produs (Cristian Ploscaru, *Tradiție și inovație în demersul politic al lui Tudor Vladimirescu*, în „Analele Universității din Craiova”, seria Istorie, anul XV, nr. 1 (17)/2010, p. 88). Din aceste considerente, pentru a ne referi la mișcarea lui Tudor, am păstrat sintagma cunoscută în epocă, aceea de „răscoala lui Tudor Vladimirescu”.

considerată punct de început al epocii moderne în spațiul românesc, continuând cu pașoptismul, pentru ca apoi să ne oprim asupra evenimentelor legate de monarhia din România. În ceea ce privește secolul XX, vom insista asupra scrierilor privind răscoala din 1907, subiect excelent pentru istoriografia vremii, întrucât ilustrează dogma luptei de clasă ca motor al progresului omenirii. Însăși importanța pe care Partidul o acordă anumitor evenimente istorice, ale căror tradiții își propune să le păstreze și să le continue, dar și să le reconfigureze sensurile și valoarea simbolică, relevă potențialul lor legitimator. Referindu-se astfel la evenimentele remarcabile din trecutul țării, PMR se declară continuator al „luptelor pentru libertate, emancipare socială și independență națională conduse de Gheorghe Doja, Horia, Cloșca, Crișan, Tudor Vladimirescu și Nicolae Bălcescu”¹⁴.

Tudor Vladimirescu și răscoala de la 1821

Răscoala condusă de Tudor Vladimirescu a fost considerată momentul de început al epocii moderne, adică al „orânduirii burgheze” și al capitalismului în Țările Române, născute pe fondul așa-numitei „descompuneri a feudalismului”. Această din urmă etapă era începută, conform lămuririlor din cursurile de istorie predate la școlile de partid, încă de la finele secolului XVIII, pe fondul dezvoltării unor mici întreprinderi manufacturiere cum ar fi cele de postav, de la Chiperești, lângă Iași, și la Pociovaliște, lângă București¹⁵, considerându-se că în această manieră se depășeau treptat „relațiile de producție feudale”¹⁶. Evenimentele din 1821 au fost considerate în noua istoriografie drept începutul unei „noi orânduirii” în Principate, la baza căreia ar fi stat „procesul de formare al proprietății capitaliste asupra mijloacelor de producție”. Toate aceste considerente conturează viziunea asupra răscoalei lui Tudor: o mișcare cu vădit „caracter antifeudal”, fără a exclude totuși și factorul național¹⁷. Însă sectorul național este cel care, în studiile vremii, se situează în plan secund în orice context. Internaționalismul proletar al vremii transforma studiul oricăror revoluții, răscoale și mișcări sociale în momente de izbucnire a problemelor sociale, a luptei dintre clase, a unei evoluții istorice care nu putea fi oprită.

Noul mod de raportare la evenimentele din 1821 se distanța de acela al istoricilor „burghezi”, de la A. D. Xenopol și până la Nicolae Iorga, alături de toți cei acuzați că au văzut în mișcarea de la 1821 o simplă manevră a Eteriei, iar în Tudor un instrument al acestei mișcări. Mergând pe un asemenea raționament, soarta răscoalei nu putea în nici un caz fi una fericită, întrucât nu fusese inițiată, pregătită și condusă de „forțe interne progresiste”. O astfel de teză ar fi fost susținută de „Naum Râmnicianu, I. C. Filitti și reluată apoi în 1945 de profesorul Andrei Oțetea”¹⁸. Conform viziunii oficiale, aceste interpretări neglijează caracterul antifeudal al răscoalei din 1821 și îi denaturează caracterul patriotic, de eliberare națională. În realitate, conform ideilor care se doreau a fi transmise studenților, răscoala lui Tudor ar fi fost determinată de „condițiile interne”

¹⁴ *Statutul Partidului Comunist Român*, București, Editura Partidului Comunist Român, 1947, p. 5.

¹⁵ *Descompunerea feudalismului și începuturile capitalismului în țara noastră. Răscoala poporului condusă de Tudor Vladimirescu*, curs fără frecvență, (red. sub îngrijirea) Școala Superioară de Științe Sociale A. A. Jdanov, București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1952, p. 11.

¹⁶ *Ibidem*, p. 15.

¹⁷ Mihail Roller, *Probleme de istorie*, ediția a II-a, București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1949, p. 19.

¹⁸ *Descompunerea feudalismului...*, p. 24.

ale țării, ea fiind îndreptată, pe de o parte, împotriva „orânduirii feudale” și, pe de altă parte, împotriva „jugului otoman”¹⁹.

În linii mari, interpretările răscoalei au fost structurate pe palierele claselor sociale participante. În primul rând, țărănimea aservită²⁰ și liberă, interesată de îmbunătățirea condițiilor de viață, folosea orice ocazie „pentru a se ridica la luptă împotriva feudalismului”²¹. Ea nu ar fi participat totuși la pregătirea evenimentelor decât într-o mică măsură, fiind antrenată mai degrabă spontan în desfășurarea lor. Un rol oarecum important l-a jucat, se spune, mica boierime, interesată în dezvoltarea comerțului și îngrădirea unor privilegii feudale. Din ecuație nu putea lipsi participarea maselor populare orășenești, din care făceau parte „poporul muncitor de la orașe, lucrătorii din întreprinderile manufacturiere și meșteșugarii care participă în mod efectiv la răscoală”. În economia discursului marxizant, aceștia din urmă reprezentau, metonimic, burghezia în formare de la orașe²². După aceeași logică, e adusă în scenă muncitorimea, în încercarea de a ilustra cum, încă din formele sale incipiente de existență istorică, ea s-a arătat cuprinsă de spirit revoluționar. Având menirea de a justifica prezentul „democrat-popular”, clasa muncitoare nu putea fi animată decât de dorința construirii unei societăți ideale, identificabilă cu regimul instaurat după 6 martie 1945. O altă forță participantă la răscoală este „marea burghezie în formare” și acea parte a boierimii interesată de comerț și de dezvoltarea întreprinderilor manufacturiere. De cealaltă parte a baricadei, dușmanii răscoalei sunt foarte clar identificați: pe plan intern, marii boieri, iar pe plan extern, Imperiul Otoman, „stâlp al reacțiunii feudale în Sud-Estul Europei”, guvernele participante la Sfânta Alianță („guvernele Austriei, Prusiei și Țarul Rusiei” – cu mențiunea că, inițial, înainte de accentuarea „caracterului antifeudal al răscoalei”, țarul ar fi privit cu simpatie mișcarea revoluționară)²³ și, cel mai important, guvernul „burghez” britanic, interesat în a-și întări pozițiile în Imperiul Otoman²⁴. Nu putem trece cu vederea felul în care sunt denumite statele participante la Sfânta Alianță: dacă Austria și Prusia sunt numite prin referință la guvern, ceea ce ne trimite cu gândul la imaginea întregii țări, trimiterea la Rusia se oprea asupra persoanei țarului. Într-o perioadă în care instituția monarhiei era considerată retrogradă, iar membrilor familiilor regale le era atribuită o sumedenie de defecte, implicarea Rusiei în alianțe ostile mișcărilor revoluționare este pusă în legătură doar cu persoana țarului.

Una dintre cele mai remarcabile mostre de aplicare a raționamentului schematic în ceea ce privește studiul evenimentelor internaționale din 1821 și situarea răscoalei lui Tudor în context o reprezintă volumul profesorului Solomon Știrbu, *Răscoala din 1821 și legăturile ei cu evenimentele internaționale*, apărută în 1956²⁵. Autorul explică cum Tudor a fost asasinat de eteriștii aflați în solda spionajului britanic, volumul fiind și un bun exemplu pentru redarea trecutului prin apel la simboluri politice contemporane. Cu ajutorul unei hărți, autorul înlocuiește prin acronime numele unor state: S.U.A. în locul Austriei, însemnând Statul Ultrareacționar Austriac, C.A.N.A.D.A. în locul Germaniei,

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Istoriografia ignora reformele lui Constantin Mavrocordat, de la jumătatea veacului XVIII, în urma cărora țărănimea fusese dezlegată de glie, având drept de strămutare și fiind astfel liberă din punct de vedere juridic.

²¹ *Descompunerea feudalismului...*, p. 24.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*, p. 25.

²⁴ *Ibidem*, p. 26.

²⁵ S. Știrbu, *Răscoala din 1821 și legăturile ei cu evenimentele internaționale*, București, Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1956.

însemnând Coaliția Anti-Napoleoneană a Ducatelor Apusene, U.N.A. în locul Angliei, însemnând Uniunea Nordică Absolutistă (aluzie la Uniunea Nord-Atlantică) și surprinzătoarea S.E.A.T.O. în locul Spaniei, cu semnificația Spania Eroică Aspru Terorizată Odinioară²⁶ (aluzie la tratatul S.E.A.T.O., încheiat în 1954).

Cercetări relative la anul 1821 apar și în revista de istorie „Studii”. În funcție de evoluția istoriografiei românești, cercetările variază de la cele cu un vădit caracter ideologic până la investigațiile mai profunde, axate pe o cercetare istorică în accepțiunea de astăzi a termenului. Între acestea menționăm publicațiile unor istorici precum S. Știrbu²⁷, Vasile Maciu²⁸, dar și unele perspective noi, precum aceea a lui Andrei Oțetea, care publică în 1956 legământul lui Tudor Vladimirescu față de Eterie²⁹, în scopul de a-și justifica teoria conform căreia răscoala nu putea fi înțeleasă decât în cadrul mișcării lui Alexandru Ipsilanti. El susținea că evenimentele din 1821 sunt încadrate organic în această concepție, iar perspectivele care se deschideau astfel Principatelor erau independența politică și economică. Ne aflăm în 1956, iar aspectele sociale, luptele de clasă și istoria nerăbdătoare, care nu mai voia să aștepte sfârșitul feudalismului, nu mai apar în prim plan. Andrei Oțetea documentează astfel legătura lui Tudor cu Eteria, fără riscul de a fi acuzat că îl înfățișează pe eroul muntean în mod fals, ca pe un simplu agent al grecilor. De altfel, drept dovadă a orientărilor mai relaxate ale istoriografiei stă critica pe care volumul lui S. Știrbu o primește³⁰. Semnat de N. Adăniloie, N. Camariano, S. Iancovici, I. Neacșu și Al. Vianu, textul îi reproșează lui Știrbu că și-ar fi construit ipoteze de la idei preconcepute, interpretând arbitrar și greșit documentele. Harta tragi-comică este demontată, arătându-se că autorul a folosit în mod intenționat simboluri pentru a obține denumiri precum S.U.A., C.A.N.A.D.A., S.E.A.T.O. În cadrul aceleiași polemici găzduite de revista „Studii”, o sumă de observații critice la adresa lucrării apar și sub semnătura unui colectiv format din N. Huscariu (șef adjunct al Catedrei de istorie universală a Academiei Militare Politice „Gh. Gheorghiu-Dej”), D. Rozenzweig (lector la Catedra de istorie universală a Universității „C. I. Parhon”), Gh. Diaconu (aspirant, specializare istorie universală, perioada modernă și contemporană), S. Safta (lector la Catedra de istorie a Institutului de Științe Sociale de pe lângă CC al PMR).

Pe baza celor găsite în arhive apărea studiul semnat de Al. Vianu și S. Iancovici, care descoperiseră în Arhiva Istorică Centrală din Leningrad o lucrare în manuscris intitulată *Răscoala pandurilor sub conducerea lui Tudor Vladimirescu din anul 1821 și începutul acțiunii eteriștilor în principatele dunărene sub conducerea prințului Alexandru Ipsilanti, precum și sfârșitul lamentabil al acestor mișcări în același an*³¹. Subiecte și cercetări care să sublinieze caracterul social al răscoalei nu lipsesc, dar acestea nu mai dețin supremația după 1957 și alternează cu articole aplicate, care

²⁶ *Ibidem*, anexa.

²⁷ S. Știrbu, *Cu privire la influența mișcării revoluționare a decembrieștilor asupra evenimentelor revoluționare din 1821 în țara noastră*, în „Studii. Revistă de istorie și filosofie”, nr. 1/1951, p. 52; *Uneltirile agenților burgheziei engleze împotriva răscoalei conduse de Tudor Vladimirescu*, în „Studii. Revistă de istorie și filosofie”, nr. 1/1952, p. 30.

²⁸ Vasile Maciu, *Despre însemnătatea istorică a lui Tudor Vladimirescu*, în „Studii. Revistă de istorie și filosofie”, nr. 3/1951, p. 138.

²⁹ Andrei Oțetea, *Legământul lui Tudor Vladimirescu față de Eterie*, în *SRDI*, nr. 2-3/1956, p. 125.

³⁰ *Discuție pe marginea lucrării lui S. Știrbu, Răscoala din 1821 și legăturile ei cu evenimentele internaționale*, în *SRDI*, nr. 4/1957, p. 157.

³¹ Al. Vianu, S. Iancovici, *O lucrare inedită despre mișcarea revoluționară de la 1821 din Țările Române*, în *SRDI*, nr. 1/1958, p. 67.

urmăresc ipoteze diferite. Astfel, în 1958, I. Neacșu cercetează implicarea sătenilor din Oltenia în răscoală³², iar în 1961, cu ocazia împlinirii a 140 de ani de la respectivul eveniment, S. Iancovici scrie despre masele țărănești³³, în timp ce S. Columbeanu se ocupă de „exploatarea feudală” a țărănimii³⁴. Contextul este totuși diferit. Cu toate că după 1958 urmează o nouă etapă de îngheț ideologic, istoriografia insistă în continuare pe publicarea de documente, îndepărtându-se puțin de atmosfera anilor 1948-1955.

Anul 1848 și Nicolae Bălcescu

Una dintre temele cele mai des întâlnite în istoriografia aceluși timp, datorită potențialului ei legitimator, este anul revoluționar 1848. În mod previzibil, comuniștii ajung să se considere unicii continuatori ai dezideratelor pentru care luptaseră revoluționarii și, mai ales, radicalul Nicolae Bălcescu și, cunoscută fiind apetența regimurilor comuniste pentru revoluții, atenția dată pașoptiștilor se reflectă în domenii cât mai vaste ale culturii. Alături de numeroasele studii privitoare la acest subiect³⁵, panteonul pașoptist se reflectă și în denumirea străzilor capitalei. De asemenea, primul monument executat sub egida Ministerului Artelor și al Informațiilor a fost acela al lui Bălcescu, situat în Piața Universității, în locul vechii statui a lui I. C. Brătianu. Ulterior, mai multe piețe, străzi și chiar localități primesc noi denumiri, legate de evenimentele de la 1848. Piața Universității din București devine astfel Piața Nicolae Bălcescu, iar Piața Sfântul Gheorghe primește denumirea de Piața 1848³⁶.

Anul 1948 reprezintă apogeul campaniei de mitizare a pașoptismului, fiind marcat de grandioasa sărbătorire a centenarului. Prin intermediul festivităților, discursul oficial comunist își însușea dezideratele pașoptiste, prezentând regimul „democrat-popular” drept continuator unic al programului revoluționar de la 1848. Mai mult, pentru a marca cu exactitate 100 de ani de la unul dintre momentele-cheie ale revoluției pașoptiste, Proclamația de la Islaz, este pusă în scenă o adunare, pe data de 11 iunie 1948. În ceea ce privește activitățile culturale organizate în acest context, ele s-au aflat sub îndrumarea unui *Comitet de Direcție al Sărbătoririi Centenarului Anului Revoluționar 1848*³⁷. În data de 10 iunie 1948, la Ateneul Român avea loc o festivitate care a adus în scenă episoade însemnate ale pașoptismului, puse în oglindă cu îndeplinirea, după o sută de ani, a programului revoluționar pe care doar comuniștii îl putuseră concretiza³⁸. Un nou centenar a fost organizat în 1952, acum comemorându-se 100 de ani de la moartea lui Bălcescu. Ceremoniile sunt din nou planificate în detaliu, conform unei structuri aprobate de Comitetul Central al PMR. Erau așadar pregătite manifestări ce aveau să se desfășoare pe parcursul lunilor decembrie 1952 și ianuarie 1953. Astfel, ziua de 22 decembrie prilejuia o adunare solemnă consacrată lui Bălcescu, în sala mare a Ateneului Român. Tot în contextul festiv al lunilor decembrie și ianuarie au fost

³² I. Neacșu, *Participarea locuitorilor satelor din Oltenia la răscoala din 1821*, în *SRdI*, nr. 2/1958, p. 91.

³³ S. Iancovici, *Lupta maselor țărănești împotriva înăspririi exploatării boierești după 1821*, în *SRdI*, nr. 1/1961, p. 595.

³⁴ S. Columbeanu, *Contextul exploatării feudale a țărănimii în deceniile anterioare răscoalei lui Tudor Vladimirescu (1800-1821)*, în *SRdI*, nr. 1/1961, p. 571.

³⁵ Reprezentativ este studiul *Despre revoluții și caracterul lor*, în Mihail Roller, *Studii și note științifice privind istoria României*, București, Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1956.

³⁶ Dorin-Liviu Bîțfoi, *Așa s-a născut omul nou în România anilor '50*, București, Editura Compania, 2012, p. 21.

³⁷ ANIC, fond Ministerul Propagandei Naționale, dosar nr. 1297/1948, f. 26.

³⁸ *Ibidem*.

planificate publicarea unei ediții de *Opere complete*, instituirea unor burse studentești „N. Bălcescu” în valoare de 250 de lei, atribuirea numelui revoluționarului comemorat unor instituții de cultură, ridicarea unui monument al lui Nicolae Bălcescu în București, ș.a.m.d.³⁹. Tot în contextul aniversărilor mai sus-amintite, a fost organizat, în 1949, și un centenar Petófi⁴⁰, având un substrat internaționalist.

Toate activitățile culturale au urmărit ideea continuării programului de la 1848 și îndeplinirea acestuia în regimul „democrat-popular”. O parte dintre aceste deziderate erau materializate prin rezolvarea pe care PMR considera că o oferă problemei de secole a țărânimii românești, lipsa de pământ. Într-o perioadă în care colectivizarea era în plină desfășurare, istoriografia își îndrepta atenția către aspectele sociale ale programului de la 1848, încercând să demonstreze implicarea țărânimii, conștiința socială a acestora și rolul important pe care l-ar fi jucat atunci. Controversatul punct 13 al Proclamației de la Islaz este accentuat în toate scrierile și pus în legătură cu Bălcescu, cel care îl susținea cu tărie. În imaginea construită de istoriografie, revoluția pașoptistă apare astfel ca un moment de afirmare a ideilor de emancipare socială, prefigurând regimul „democrației populare”, iar Nicolae Bălcescu, personajul central, ca un ideolog emblematic.

În asemenea împrejurări festive sunt mobilizate tacit personaje istorice mai puțin dezirabile, un exemplu fiind introducerea în scenă a unui om al bisericii, Popa Șapcă. În lucrările de factură istorică și ulterior, mai amplu, în literatura ficțională, fețele bisericicești sunt descrise în nuanțe caricaturale. Ele apar deseori doar ca personaje negative, astfel că popularitatea de care se bucură Popa Șapcă în astfel de texte, deși explicabilă, este surprinzătoare. Un volum de documente intitulat *1848. Problema agrară discutată de țărani și proprietari*, apărut în anul aniversar 1948, începe cu ruga lui Popa Șapcă, cel care se roagă cu evlavie pentru țărani, pentru a-i scăpa de abuzul clăcii și de „ticăloasa iobăgie”⁴¹. Părintelui îi este atribuită și calitatea de „cucernic”⁴², ale cărui rugi privind îmbunătățirea vieții clăcașilor s-au dovedit a fi însă zadarnice. Viața țăranilor a rămas aceeași de-a lungul secolelor, iar termenul de „moșie”, conform frazeologiei rolleriste, și-a menținut același sens până la 6 martie 1945⁴³. Aceleași scrieri descriu o țărâtime perfect conștientă de drepturile și îndatoririle sale, „hotărâtă să apere cuceririle revoluției pașoptiste” și „mereu trează la cursele întinse”⁴⁴. Se impune astfel o lectură orientată ideologic, aproape „canonică”: „Cititorul va surprinde în aceste documente pe acei exponenți ai revoluției pașoptiste în momentul când pregăteau trădarea țărânimii, alături de proclamațiile lor, contrazise de faptele lor. Va fi în măsură, în sfârșit, să-și revizuiască anumite păreri asupra unor așa ziși apărători ai țărânimii”⁴⁵. O ilustrare cât se poate de concentrată a desfășurării, cauzelor și urmărilor revoluției de la 1848 este oferită chiar de Mihail Roller. Acesta sintetizează conceptele cele mai des întâlnite în istoriografia care, de altfel, îi folosește scrierile drept model. Vom prezenta în cele ce urmează principalele poncife ale istoriografiei românești, prin intermediul directivelor interpretative lansate de Roller.

³⁹ ANIC, fond CC al PCR – Secția Propagandă și Agitație, dosar nr. 78/1952, f. 23.

⁴⁰ *Ibidem*, dosar nr. 17/1949, f. 6.

⁴¹ *1848. Problema agrară discutată de țărani și proprietari. Documente*, ediția a II-a, București, Editura de Stat, 1948, p. 5.

⁴² *Ibidem*, p. 17.

⁴³ *Ibidem*, p. 6.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 18.

⁴⁵ *Ibidem*.

Mișcarea revoluționară în Moldova

Mișcarea revoluționară din Țările Române era considerată a se afla sub influența evenimentelor revoluționare europene din lunile februarie și martie, ea debutând la noi mai întâi în Moldova⁴⁶. Domnitorul Mihail Sturdza apare în texte ca mare proprietar, „lacom de bani” și interesat în dezvoltarea comerțului cu grâne, de pe urma căruia voia doar să profite, fără a periclita însă „orânduirea feudală”⁴⁷. El se adresează în ziua de 12 martie 1848 Adunării Obștești, dar presat de evenimente și de populația orășenească, care „începe să se agite”⁴⁸. Cu toate acestea, mișcarea din Moldova este una moderată, dată fiind lipsa enunțării unor doleanțe suficient de radicale, precum înlăturarea Regulamentului Organic sau măsuri pentru rezolvarea problemei țărănești⁴⁹. Un aspect interesant de observat este că Regulamentele Organice sunt considerate factori de frânare a dezvoltării Țărilor Române și a avansării lor către capitalism, dar, legate fiind de Rusia, ele nu pot fi blamate. Apelând la nuanțări discursive, istoriografia le vede așadar drept măsuri laudabile, care își îndeplinesc cu succes rolul, dar care în momentul 1848 sunt deja depășite, fiind o piedică în calea mersului firesc al istoriei. În încercarea de a sugera o adeziune mai amplă la mișcarea revoluționară, sunt menționate câteva momente de solidarizare a țăranilor cu așa-zisa cauză a revoluției. Deși problema țărănească nu a fost menționată în *Petițiune*, țărănimea, „numai la auzul agitației din Iași”, începe „să se agite” și să sune clopotele în unele sate din județul Tutova și depune chiar rezistență la Bălțătești și Hangu, în județul Neamț: din păcate, erau acțiuni ce nu au luat amploare⁵⁰.

Caracterul moderat al mișcării din Moldova este explicat prin specificul burgheziei din această zonă. „Burghezii” moldoveni sunt prezentați având legături strânse cu marii proprietari de pământ, de multe ori comercianții fiind însuși boierii⁵¹. Lipsită de un interes real în realizarea reformelor sociale, burghezia moldavă este acuzată că ar fi preferat să își unească forțele numai cu boierii nemulțumiți de domn⁵², acesta fiind unul dintre motivele principale ale eșecului revoluției moldave. Cerințele cu „caracter antifeudal” mai pronunțat încep să apară după 1848, odată cu lucrări precum: *Căința încrederii în boierii aristocrați și sfânta hotărâre de a nu-i mai crede, Ce sunt meseriașii* și, mai ales, *Dorințele Partidei Naționale din Moldova*⁵³. Nu în ultimul rând, un alt aspect care explică moderația revoluției în Moldova este izolarea mișcării de „masele țărănești”⁵⁴; or, potrivit „materialismului istoric”, revoluțiile fără adeziune de masă nu își pot atinge țelurile.

⁴⁶ Mihail Roller, *1848 în Principate*, București, 1948, p. 11.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 13.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 14.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² N. Covaci, *Mișcarea revoluționară din Moldova de la 1848. Revoluția burghezo-democratică din Țara Românească și Transilvania din anul 1848*, lecție ținută la Școala Superioară de Partid „Ștefan Gheorghiu” de pe lângă CC al PMR, București, 1959, p. 29.

⁵³ Mihail Roller, *1848 în Principate*, p. 15.

⁵⁴ *Ibidem*.

Revoluția „burghezo-democratică” din Muntenia

În viziunea dominantă, evenimentele din Valahia au fost mai bine organizate și au avut un caracter revoluționar mai pronunțat. Dată fiind amânarea revoluției, timpul rămas ar fi fost fructificat pentru pregătirea „ridicării poporului”, pentru strângerea unor fonduri și cumpărarea de arme⁵⁵. Totodată, a fost mobilizată și muncitorimea, termen folosit pentru a desemna tăbăcarii, măcelarii și negustorii din capitală⁵⁶.

Nicolae Bălcescu este, de departe, figura pașoptistă centrală în istoriografia României „democrat-populare”: „conducătorul ideologic al revoluției din Valahia a fost Nicolae Bălcescu”⁵⁷. Personajul deține toate atributele necesare dezvoltării unui mit, astfel încât, atâta timp cât a putut fi folosit pentru a se argumenta interpretări contrarii⁵⁸, regimul comunist i-a exaltat personalitatea. Revoluționar dedicat, care moare singur în exil după ce îi este refuzată venirea în țară (1852) și care are „șansa” de a nu lua parte la viața politică a Principatelor, Bălcescu devine prototipul unui nou mit revoluționar. Acest mit a fost structurat pe baza câtorva motive discursive, după cum le inventariază istoricul Mihai Chiper: singurătatea, solitudinea morții ca formă de nerecunoștință din partea prietenilor și, prin extensie, a țării întregi, opera intelectuală în pericol de a fi uitată⁵⁹. Panteonizarea lui Bălcescu se întemeia, după cum remarca notoriul Petre Constantinescu-Iași, pe calitățile sale de istoric, scriitor, „conducător al luptei pentru pământ a țăranilor, pentru egalitate națională, pentru participare la viața politică a maselor exploatare”⁶⁰.

Nicolae Bălcescu a fost personajul în jurul căruia s-a conturat întreaga perspectivă asupra anului 1848. În articolul *Revoluționarul democrat Nicolae Bălcescu*, pașoptistului îi este atribuit același rol cu cel al premarxiștilor ruși, Herzen, Cernîșevski, Belinski și Dobroliubov⁶¹. Bălcescu este, în viziunea lui Mihail Roller, mai apropiat de autorii ruși decât de utopiștii occidentali (Owen, Fourier), cei care comit greșeala de a se rezuma la simpla inventariere a răului produs de societatea capitalistă, nestrăduindu-se să îl înlăture. În același timp, în spiritul autocriticii comuniste, îi sunt evidențiate totuși și limitele concepțiilor sale revoluționare. O acuză adusă de Mihail Roller este redată printr-o formulare extrem de ambiguă: „nu s-a lepădat de principiile idealiste în tratarea unor probleme privind dezvoltarea societății” – expresie ce nu relevă care a fost de fapt vina lui Bălcescu și care sunt „principiile idealiste” de care se făcea vinovat. O altă „limită” ar fi fost incapacitatea acestuia de a prevedea „transformările revoluționare pe care le înfăptuiește azi clasa muncitoare, poporul muncitor, sub conducerea PMR”⁶². Deși atitudinea antirusească a lui Bălcescu era de largă notorietate, acest aspect pare să fi fost trecut cu vederea de istoricii comuniști. Mai mult chiar, se găsește și o explicație pentru a justifica aversiunea față de Rusia. Același Mihail Roller ajunge la concluzia că

⁵⁵ *Ibidem*, p. 17.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 18.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ Raoul Girardet, *Mituri și mitologii politice*, traducere de Daniel Dumitriu, Iași, Editura Institutul European, 1997, p. 3.

⁵⁹ Mihai Chiper, *Patria integrată. În căutarea osemintelor lui Bălcescu*, în Dumitru Ivănescu, Cătălina Mihalache (ed.), *Patrimoniul național și modernizare în societatea românească: instituții, actori, strategii*, Iași, Editura Junimea, 2009, p. 206.

⁶⁰ P. Constantinescu-Iași, *100 de ani dela moartea lui N. Bălcescu*, în *Studii și referate despre N. Bălcescu*, vol. I, București, Editura Academiei RPR, 1953, p. 9.

⁶¹ Mihail Roller, *Studii și note științifice privind istoria României*, p. 119.

⁶² *Ibidem*, p. 127.

Bălcescu se situa pe poziția cea mai înaintată a epocii sale: „V. I. Lenin a arătat în repetate rânduri ca existau în acea vreme două Rusii: Rusia țaristă și Rusia populară reprezentată de decembriștii Herzen, Belinski, Cernîșevski, Dobroliubov”⁶³. Legătura dintre Nicolae Bălcescu și Herzen este explicată prin prisma relației dintre C. A. Rosetti și revoluționarul rus. Logica ideologică funcționează de-a dreptul ciudat, în registrul supoziției: întrucât Rosetti l-a cunoscut pe Herzen, Bălcescu – cel care s-a distanțat critic de liberalul român demagog – ar fi luat totuși contact, prin intermediul acestuia, cu operele lui Herzen, sau poate chiar ajunsese să îl cunoască⁶⁴. De altfel, referitor la opiniile lui Bălcescu, sunt folosite citate din operele sale sau din mărturiile contemporanilor, care să se plieze direct pe o idee valabilă în prezentul comunist, cum ar fi aceea a revoluției determinate de mersul implacabil al istoriei și susținută de participarea populară: „[...] nu trăiește Nicu Bălcescu să le spună [...] că deșteptarea de la 1848 nu a fost opera unui grup sau a unui partid [...]; le-ar spune că acea revoluțiune nu putea fi oprită de nimeni și că ea s-ar fi făcut chiar în lipsa fiecăruia dintre acei care au ori au avut cutezanța a-i revendica paternitatea. Cugetătorul și organizatorul a fost națiunea”⁶⁵.

Pronunțându-se împotriva țarismului reacționar, Nicolae Bălcescu este ridicat pe poziția cea mai înaintată a secolului XIX, a democratului revoluționar⁶⁶, care îl îndepărtează de calea pe care o urmează burghezia liberală pe parcursul evenimentelor din 1848. Este vorba despre diferența dintre „revoluția burgheză” și „revoluția socialistă”: dacă burghezia urmărea să înlocuiască un regim de exploatare cu un altul, revoluția socialistă are ca scop ultim înlăturarea oricărei forme de asuprire „a omului de către om”.

Este important de precizat faptul că ilustrarea unui astfel de personaj nu este deloc ușoară pentru istorici și cu atât mai puțin pentru scriitori. Fiind nevoiți să jongleze între a face apologia unui erou sau altul și ilustrarea conformă a rolului personalității respective în cadrul evenimentului, nu de puține ori încercările lor sunt supuse criticilor. Acest pericol este mai puternic în ceea ce privește literatura, întrucât narațiunea este mai predispusă să se abată de la norme. Rolul pe care o personalitate o poate avea în istorie este stabilit și încadrat în tipare exacte, urmând a fi ulterior aplicat tuturor evenimentelor trecutului. Astfel, dreptul de a fi considerat personalitate istorică și-l câștigă cei ale căror idei și aspirații exprimă nevoile maselor populare. Marxism-leninismul și determinismul istoric structurează interpretarea evenimentelor revoluționare ale secolului XIX și aduc în scenă masele care, conform preceptelor în vigoare, reușesc să înfăptuiască revoluții atâta timp cât sunt ghidate de liderul potrivit. Deși se pronunță împotriva oricărui cult al personalității, ideologia dă totuși o șansă eroilor. Este permisă creionarea unor lideri puternici, care se individualizează, dar care trebuie să fie în mod necesar în strânsă legătură cu masele, să se pună în slujba lor și care să le îndrume către revoluție. În definitiv, comuniștii sunt cei care aduc masele pe scena istoriei, astfel că ajung să le considere principala ei forță. Oficial, marxism-leninismul atribuie partidelor burgheze practicarea cultului personalității⁶⁷ și, pentru a evita acest păcat, sunt explicate

⁶³ *Ibidem*, p. 126.

⁶⁴ Gh. Haupt, *Despre Nicolae Bălcescu și cercurile revoluționar-democratice din Rusia*, în *Studii și referate despre N. Bălcescu...*, p. 95.

⁶⁵ I. Ghica, *Scrieri*, vol. III, ediția P. V. Haneș, București, 1914, p. 405, *apud* Gh. Georgescu-Buzău, *N. Bălcescu*, București, Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1956, p. 256.

⁶⁶ C. Ionescu-Gulian, *Concepția filosofică a lui N. Bălcescu*, în *Studii și referate despre N. Bălcescu...*, p. 53.

⁶⁷ M. Rozental și P. Iudin, *Mic dicționar filozofic*, București, Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1954, p. 515.

criteriile în funcție de care un personaj putea deveni personalitate istorică: marxism-leninismul admira personalitățile revoluționare care avuseseră încredere în forța creatoare a maselor, după cum afirma Nicolae Tertulian pentru a servi drept îndrumar scriitorilor⁶⁸.

Meritele lui Bălcescu sunt explicate și în cursul de materialism dialectic și istoric. Astfel, concepției sale social-politice îi sunt atribuite: valorizarea intuitivă a luptei de clasă, explicarea evoluției istorice cu referire la factorul economic, alături de ideea progresului istoric, exprimată în afirmația „din transformării în transformării, omenirea merge într-un progres continuu”. Cursul îi reproșează totuși lui Bălcescu concepția istorică idealistă, întrucât el considera ideile și cultura ca factor determinant al dezvoltării sociale: greșeală ideologică pusă pe seama condițiilor de înapoiere a țării și insuficienței dezvoltării a capitalismului și proletariului în acel moment⁶⁹.

Importanța atribuită lui Bălcescu este privită retrospectiv, din prisma prezentului și a realizărilor socialismului. Astfel, „visul scump al lui Bălcescu [confiscarea pământului boieresc și împărțirea lui țăranilor – n.n.s.] s-a împlinit cu prisosință o dată (sic!) cu înfăptuirea reformei agrare din 1945 de către țărănimea muncitoare sub conducerea și cu ajutorul de neprețuit al clasei muncitoare”⁷⁰.

Istoriografia rolleriană încearcă să demonstreze participarea țărânimii și a așa-zisei muncitorimi la toate evenimentele din parcursul revoluționar al anului 1848. În ziua de 11 iunie, spre exemplu, muncitorii, meseriașii și negustorii luau parte la o manifestație în București, în urma căreia domnitorul Gheorghe Bibescu ar fi fost „nevoit să sancționeze Proclamația de la Islaz decretată de popor”⁷¹. Proclamația, denumită „decretată de popor”, a fost, conform spuselor lui Roller, întocmită de Bălcescu și „diluată” ulterior de Ion Heliade-Rădulescu⁷². Acesta din urmă este situat în tabăra adversarilor revoluției, acuzat fiind de păcatul moderației. Stigmatul asupra lui Heliade se va răsfrânge în cazul tuturor studiilor referitoare la evenimentele anului 1848, fie ele de natură istorică, literară, de popularizare, gazetărească, ș.a.m.d. În istoria de tip combativ, cea predată în școlile de partid, Heliade-Rădulescu este considerat conducătorul grupării de dreapta, predominantă în guvernul revoluționar⁷³.

Lucrări precum cele apărute în contextul centenarului sunt structurate, în bună măsură, pe un principiu maniheist. De o parte se află forțele revoluționare, ale Binelui, iar de altă parte, contrarevoluționarii, reacționarii, cum ar fi ei transpuși în realitatea anului 1948, reprezentând forțele Răului. De partea pierzătoare a istoriei se afla și colonelul Ion Odobescu, cel care pune în practică, la 19 iunie 1848, un complot pe care numai masele populare reușeau să-l deçoace⁷⁴. Mobilizate fiind de Ana Ipătescu, o altă figură de seamă a revoluționarismului, și de episcopul Ambrozie din Buzău, masele înfruntă armata în fața palatului și, cu prețul a șapte morți și a mai multor răniți, eliberează guvernul provizoriu și îi arestează pe coloneii Odobescu și Solomon⁷⁵. Dacă în tabăra revoluționară se află și figuri bisericești, Popa Șapcă și episcopul Ambrozie,

⁶⁸ Nicolae Tertulian, *Probleme ale literaturii de evocare istorică*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1954, p. 45.

⁶⁹ *Curs de materialism dialectic și materialism istoric*, București, Tipografia și Litografia Învățământului, 1957, p. 35.

⁷⁰ Gh. Georgescu-Buzău, *N. Bălcescu*, p. 254.

⁷¹ Mihail Roller, *1848 în Principate*, p. 20.

⁷² *Ibidem*, p. 19.

⁷³ N. Covaci, *op. cit.*, p. 34.

⁷⁴ *Ibidem*.

⁷⁵ Mihail Roller, *1848 în Principate*, p. 21-22.

alături de reacționari se află mitropolitul Neofit, care lansează zvonul invaziei armatelor străine, pentru a înăbuși revoluția. Și după ce situația este salvată încă o dată de poporul bucureștean, mitropolitul este iertat, „după ce retractează în genunchi, în fața mulțimii, trădarea sa”, și rămâne în continuare președintele Guvernului Provizoriu⁷⁶. În final, mitropolitul Neofit se face responsabil de „moartea” revoluției, întrucât se adresează consulilor, cerând intervenție străină, pentru a nu pieri „schingiuiți de o revoluție comunistă, care proclamă ruina familiei și a proprietății, uneltită de o bandă de nebuni care au pus mâna pe cârmuire”⁷⁷.

Cel mai discutat aspect al revoluției din 1848 rămâne însă problema țărănească. Cunoscutul punct 13 al Proclamației de la Islaz apare în istoriografia comunistă ca fiind motivul esențial pentru care membrii guvernului provizoriu s-au împărțit în două tabere: pe de o parte, se afla Ion Heliade-Rădulescu, numit „Eliade și grupul său”, ce susținea o politică de echilibru și de amânare a împrumutării, iar pe de altă parte, se afla Nicolae Bălcescu, susținut de Al. C. Golescu, care considerau necesară împrumutarea imediată. Faptul că aceștia doi din urmă aveau doar drept de vot consultativ a fost descris în școlile de partid drept „alunecare spre dreapta”⁷⁸. Astfel se puneau evenimentele trecutului în corelație cu prezentul luptelor pentru putere și al epurării din partid a deviaționiștilor Ana Pauker, Teohari Georgescu și Vasile Luca (1952). Chestiunea eșuată a împrumutării a fost considerată de istoriografia marxistă o piatră unghiulară a pașoptismului, pentru că ar fi fost șansa câștigării definitive a țăranilor de partea revoluției, transformând-o astfel într-o mișcare de mare amploare, capabilă să facă față intervenției armate străine, dar și „reacțiunii interne”⁷⁹. Eșecul revoluției în Țara Românească este explicat, și el, prin apel la simboluri ale prezentului. Într-un regim totalitar care promova ura și reprimarea violentă a oricărei opoziții, guvernul revoluționar din 1848 se făcea vinovat că ar fi menținut în rândurile sale „vechi elemente” credincioase boierilor și potrivnice revoluției, neascultând sfatul lui Bălcescu, privitor la arestarea reacționarilor⁸⁰.

Muncitorii sunt aduși cu forța pe scena istoriei, la fel ca în cazul majorității evenimentelor secolului XIX. Se considera astfel că revoluția pașoptistă și „burghezodemocratică” avea să fie desăvârșită doar în comunism, de către clasa muncitoare, pentru ca apoi, în alianță cu țărănimea, să treacă la îndeplinirea sarcinilor revoluției socialiste⁸¹. Aceasta deoarece, conform retoricii oficiale, obiectivele de la 1848 nu puteau fi materializate atâta timp cât revoluția era condusă de burghezie, mai ales una lipsită de aripa ei stângă, prezentată de Nicolae Bălcescu⁸².

Un aspect interesant care iese la iveală în urma unor simple lecturi a lucrărilor de popularizare, precum aceea a lui Mihail Roller, *1848 în Principate*, este caracterul ei de povestire. Deși este o lucrare de istorie, narațiunea este una care apropie cititorul și îl îndreaptă către ficțiune, fapt trădat de folosirea perfectului simplu. În spatele perfectului simplu se ascunde întotdeauna un povestitor, acest timp verbal semnaland mereu o

⁷⁶ *Ibidem*, p. 22.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 25.

⁷⁸ N. Covaci, *op. cit.*, p. 34.

⁷⁹ Mihail Roller, *1848 în Principate*, p. 24.

⁸⁰ N. Covaci, *op. cit.*, p. 42.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² *Raportul politic al Comitetului Central la Congresul Partidului Muncitoresc Român, 21 februarie 1948*, în Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări*, ediția a IV-a, București, Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1955, p. 169.

dimensiune estetică a relatării⁸³. Astfel, masele „se îndreptară” către Palat, domnul „abdică”, contrarevoluționarii „organiză” ș.a.m.d. – sunt mijloace discrete, prin care cititorul este atras și apropiat de text. O astfel de tehnică devine extrem de utilă în condițiile în care potențialul legitimator al evenimentelor anului 1848 este atât de important pentru regim, iar participarea afectivă a publicului era mai mult decât necesară. Încă o dată, istoria și concepțiile ei își găsesc locul, transfigurate, în mentalul colectiv.

1848 în Transilvania

Rolul central în pașoptismul ardelean îl au exponenții burgheziei românești, Simeon Bărnuțiu și Avram Iancu. Numai că, la Blaj, pe Câmpia Libertății participau, conform cifrelor oferite de Mihail Roller, 40.000 de țărani și meseriași, aspect care redă, în opinia acestuia, caracterul social al mișcării⁸⁴. Rezoluția adoptată acolo a fost judecată dual, o parte fiind considerată progresistă și capabilă de a fi adunat țărănimea în jurul adunării, iar o alta, retrogradă, care evidenția interesele economice și politice ale unor lideri legați de Curtea de la Viena. În această ultimă categorie era inclus Andrei Șaguna. Iar vina atribuită lor era aceea de a fi introdus mențiunea prin care națiunea română se angaja să rămână credincioasă împăratului⁸⁵. Conflictul dintre români și maghiari trebuiau la rândul lor explicate, în contextul internaționalist al momentului. Astfel, românii sunt cei care par să fi fost folosiți cu abilitate de Curtea de la Viena, profitându-se de pe urma confuziei pe care țărani o făcea între revoluția maghiară și grofii unguri pe care îi urau. Dezbinându-i în acest fel pe români și unguri, forța revoluției scădea⁸⁶. În acest context, Nicolae Bălcescu apărea din nou ca un mare vizionar, întrucât a mers personal în Transilvania, pentru a avea o întrevedere de mediere cu Kossuth, dar fără a ajunge totuși la vreun rezultat⁸⁷.

În descrierea revoluției transilvane, apar și mențiuni referitoare la armata țaristă. Atunci când este chemată să înăbușe răscoala, ies la iveală „elementele progresiste”, întrucât mulți soldați și ofițeri care făceau parte din așa-numita „Rusie populară” ar fi refuzat să-și „murdărească mâinile cu sângele luptătorilor pentru libertate”⁸⁸. Exceptând aspectele particulare ale evenimentelor din Transilvania, aspecte care țin de relația cu ungerii și cu revoluția maghiară, analiza istoriografică se situează în același registru cu aceea a evenimentelor din celelalte două provincii românești. Boierii⁸⁹ sunt întruchiparea forțelor reacționare, fețele bisericești de asemenea, iar adeziunea populară de mare amploare avea rolul de a scoate în evidență caracterul social al mișcării.

*

* * *

Mișcările revoluționare românești din anul 1848 au exprimat năzuințele poporului român, care au putut fi puse în practică, după spusele lui Roller, abia după un secol, în timpul „regimului democrației populare și care asigură înflorirea Republicii Populare

⁸³ Roland Barthes, *Romanul scriiturii. Antologie*, traducere de Adriana Babeți și Delia Șeptețeanu-Vasilii, București, Editura Univers, 1987, p. 54.

⁸⁴ Mihail Roller, *1848 în Principate*, p. 32.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 33.

⁸⁶ *Ibidem*.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 35.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 36.

⁸⁹ Este utilizat termenul de boieri, fără a ține seama de particularitățile locale, de specificul spațiului transilvan.

Române”⁹⁰. Noii istorici s-au străduit să demonstreze că revoluția a izbucnit ca un rezultat firesc al mersului istoriei și că își găsisse premisele în situația internă a țării. Istoricii așa-numiți burghezi au fost acuzați că ar fi exagerat plasarea evenimentelor din 1848 în contextul revoluționar european. Un alt aspect comun, întâlnit în majoritatea scrierilor, îl reprezintă acuza de trădare a revoluției, atribuită burgheziei, care, întrucât nu formulase revendicări radicale, pierduse din vedere chestiunile cu adevărat importante, care trebuiau soluționate. Aripa moderată a burgheziei este cea blamată, fiind acuzată că ar fi folosit sprijinul oferit de țărani pentru a-și spori puterile, ca apoi să se alăture intereselor „clasei feudale”⁹¹. Întotdeauna ilustrat ca reprezentant al acestei burghezii, lui I. C. Brătianu îi este adus același reproș, formulat în stil pur propagandistic: apărând dreptul la proprietate, Brătianu este numit reprezentant al „ciocoilor noi”, alături de cei vechi, care „continuau să trăiască într-o dulce armonie parazită, convingși că misiunea lor este să «stoarcă pe rumâni» până la moarte”⁹². Însuși eșecul revoluției este pus pe seama „alianței dintre burghezie și moșierime”, urmată de trădarea idealurilor revoluționare. Potrivit discursului oficial, eșecul revoluției stă în însăși esența ei. Idealurile de la 1848 nu aveau cum să fie duse până la capăt, întrucât clasa muncitoare apare în retorica marxist-leninistă ca fiind singura capabilă să realizeze și să conducă o astfel de mișcare de mare amploare. Astfel, Gh. Gheorghiu-Dej îi cataloghează pe exponenții generației de la 1848 drept trădători ai revoluției, acuzându-i că ar fi împiedicat realizarea cerințelor ei timp de un secol⁹³. În aceste condiții, propaganda a mers pe ideea conform căreia principiile revoluționarilor pașoptiști au putut fi continuate, îmbogățite și puse în aplicare ulterior, de către proletariat, în condițiile luptei împotriva burgheziei⁹⁴.

În ceea ce privește articolele din revista „Studii”, acestea apar pe tot parcursul perioadei pe care o studiem. Deși în 1948 revista nu a găzduit nici un număr aniversar, dedicat centenarului revoluției de la 1848, subiectul este unul extrem de prezent în paginile sale. Așadar, în al doilea număr din 1948, era publicată o scrisoare în care Nicolae Bălcescu saluta republica nou proclamată atunci, pentru a se facilita analogia cu Republica Populară instaurată în 1947⁹⁵. Vor fi dezvoltate și alte aspecte, cum ar fi elementele dialectice în gândirea lui Bălcescu⁹⁶ sau compatibilizarea acestuia cu revoluționarii ruși⁹⁷. După 1953, începe și publicarea scrierilor lui Bălcescu, tipărindu-se volumul I din *Opere*⁹⁸.

Este important de menționat că aceste tendințe nu se regăsesc pe deplin pe durata întregii perioade studiate. După 1955, atmosfera se mai relaxează, aspect resimțit în mai toate compartimentele vieții politice, culturale, cotidiene. Prin urmare, istoriografia cunoaște și ea momente de relativă relaxare. După o perioadă în care producția culturală

⁹⁰ Mihail Roller, *1848 în Principate*, p. 38.

⁹¹ S. Știrbu, *Despre rolul forțelor de producție în dezvoltarea istorică a României*, Colecția Societății pentru Răspândirea Științei și Culturii, 1955, p. 56.

⁹² *Cronica ilustrată a unei lumi apuse*, București, Editura Politică, 1959, p. 13.

⁹³ Gh. Gheorghiu-Dej, *art. cit.*, p. 169.

⁹⁴ Gheorghe Georgescu-Buzău, Victor Chereșeșiu, *Anul revoluționar 1848 în țările române*, București, Editura Politică, 1963, p. 48.

⁹⁵ *I-a zi a republicei (O scrisoare a lui Nicolae Bălcescu)*, în „Studii. Revistă de știință – filozofie – arte”, nr. 2/1948, p. 17.

⁹⁶ Pavel Apostol, *Despre elemente dialectice în cugetarea lui N. Bălcescu*, în „Studii. Revistă de istorie și filozofie”, nr. 3/1949, p. 72.

⁹⁷ Gh. Haupt, *Despre Nicolae Bălcescu și cercurile revoluționar-democratice din Rusia*, în „Studii. Revistă de istorie și filozofie”, nr. 4/1952, p. 94.

⁹⁸ Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. I, *Studii și articole*, București, Editura Academiei RPR, 1953.

lasă de dorit, se încearcă o recalibrare a scrierilor, în condițiile în care regimul voia să își popularizeze producția istoriografică peste hotare, la manifestări științifice din Occident. Dată fiind teama istoricilor de a emite ipoteze și analize „neortodoxe”, în 1955, academicianul Mihai Ralea compara prezentul cu realitatea din 1848. Vedea cele două momente ca fiind asemănătoare, întrucât ambele urmăreau o răsturnare a relațiilor de clasă: a vechiului feudalism cu realizările burgheziei și ulterior a orânduirii burgheze cu socialismul. Pentru a salva cultura momentului, spunea Ralea, trebuie revenit la acel „scrieți băieți, scrieți” a lui Ion Heliade-Rădulescu⁹⁹. Cu toate că în plan ideologic I. Heliade-Rădulescu rămâne un personaj negativ, documentele permit unele nuanțări, iar situația în care se afla cultura românească a momentului le făcea necesare. Atmosfera se mai destinde așadar, iar istoricii români se pregătesc de primul Congres din Occident la care participă, cel din 1955, la Roma. Până în 1958, întreaga cultură românească trece printr-o perioadă de relativă relaxare: minoră, ce-i drept, dar după rigorile anilor 1948-1953, schimbarea se simte. Nu întâmplător se publică volume în limbi străine destinate în special trimiterii lor în străinătate¹⁰⁰.

24 Ianuarie 1859

Fiind un eveniment ale cărui semnificații nu pot fi trecute cu vederea, Unirea Moldovei cu Muntenia a fost studiată, discutată și aniversată. În 1959 se organizează centenarul și se pregătesc diferite activități culturale, toate sub însemnul unei Hotărâri a Comitetului Central al PMR și al Consiliului de Miniștri. Sub auspiciile acestei hotărâri este organizat un Comitet pentru sărbătorirea a 100 de ani de la Unirea Țărilor Române, care se va ocupa de planul manifestărilor aniversare, „pe baza prevederilor hotărârii”¹⁰¹. Acestor activități festive li se adăuga și planul pentru ridicarea unui monument dedicat unirii, în Piața 28 Martie din capitală, care urma să capete denumirea de Piața Unirii¹⁰². În ziua de 24 ianuarie are loc și o ședință solemnă închinată jubileului, urmând ca ziua respectivă să fie nelucrătoare¹⁰³. Încă o dată, este reafirmată ideea conform căreia „democrația populară” reușea să realizeze doleanțele secolului trecut: „Cele mai nobile aspirații ale luptătorilor de acum 100 de ani pentru Unirea Țărilor Române, aspirații trădate prin coaliția monstruoasă a burgheziei cu moșierimea, au devenit realitate abia după 23 August 1944. Mergând pe calea indicată de Partidul Muncitoresc Român, poporul muncitor eliberat de exploatare a depășit însă aceste aspirații și astăzi făurește construcția unei societăți noi, societatea socialistă”¹⁰⁴. Evenimentele care aveau o încărcătură simbolică deosebită erau reinterpretate și revalorizate într-o manieră deseori brutală, tocmai pentru că ilustrau relația acestor

⁹⁹ ANIC, fond CC al PCR, dosar 141/1955, f. 63.

¹⁰⁰ Comemorarea anului 1848 a ocazionat tipărirea unor cărți, precum aceea intitulată *Nicolae Bălcescu, a Fighter for Freedom*, București, Publishing House of the Rumanian Institute for Cultural Relations with Foreign Countries, 1953; demnă de semnalat este și o lucrare mai târzie, apărută într-un moment în care istoriografia românească se profesionaliza, îndepărtându-se de ideologie: Gh. Zane, *Le mouvement révolutionnaire de 1840. Prélude de la révolution roumaine de 1848*, București, Éditions de l'Académie de la République Populaire Roumaine, 1964.

¹⁰¹ *Hotărârea Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român și a Consiliului de Miniștri privind sărbătorirea centenarului Unirii Țărilor Române*, în *SRdI*, nr. 1/1959, p. 5.

¹⁰² *Ibidem*, p. 6.

¹⁰³ *Ibidem*.

¹⁰⁴ *Biblioteca aniversează centenarul Unirii Țărilor Române*, București, Biblioteca Centrală de Stat a RPR, 1959, p. 6.

regimuri cu trecutul. Astfel, după o evocare a momentului, poporul a fost invitat să pășească „înainte hotărât și cu avânt”¹⁰⁵.

În 1959, numărul 1 din revista „Studii” este dedicat centenarului unirii, adunând laolaltă contribuții precum cele ale lui Chivu Stoica, Andrei Oțetea, Gheorghe Platon, Petre Constantinescu-Iași, Vasile Maciu, Cornelia Bodea. Perspectivele sunt astfel diverse, vizându-se atât aspecte ce țineau de istoria socială¹⁰⁶, cât și de publicarea de documente, precum actul original al alegerii prealabile a lui Alexandru Ioan Cuza¹⁰⁷.

În cuvântarea ținută în cadrul ședinței solemne a Marii Adunări Naționale, Chivu Stoica trasează principalele direcții de înțelegere a evenimentelor din 1859. Unirea este astfel interpretată în manieră marxistă, ca rezultat firesc al acumulărilor istorice, scopurile ei fiind atât naționale, cât și sociale. În obișnuita retorică a vremii, este din nou adus în discuție „jugul”, de această dată reprezentat atât de turci cât și de boieri, numiți „turcii dinăuntru” de către țărani¹⁰⁸. Chivu Stoica nu omite nici participarea muncitorimii la evenimentele anului 1859, menționând că, alături de țărani, luptaseră pentru unire meșteșugarii, lucrătorii și păturile sărace ale orașelor, din rândurile cărora se va forma proletariatul de mai târziu¹⁰⁹. De fapt, făuritorul unirii este considerat a fi „poporul muncitor, masele de țărani și de orășeni”¹¹⁰. Momentul 1859 este interpretat în aceeași manieră maniheistă, de pe pozițiile Binelui și ale Răului. Astfel, sprijinitorii Unirii erau, pe plan extern, Franța și Rusia, iar pe plan intern, burghezia, susținută de „păturile conducătoare de la orașe și sate”, cărora li se alătura o parte dintre boieri¹¹¹. Ceea ce explica succesul acestui demers, dar și ignorarea dimensiunilor ei sociale¹¹². Un alt aspect de luat în calcul este rolul Rusiei, al cărui sprijin începe odată cu Regulamentele Organice, moment în care problema unirii prinde contur. Rusia contribuie așadar la punerea bazelor administrative comune, venind în sprijinul unirii de mai târziu¹¹³.

În materialele propagandistice, tonul este unul mai categoric. Unirea apare așadar efectuată în urma eforturilor și a luptei maselor de țărani, lucrători și meșteșugari, care au impus Adunării electivă alegerea aceluiasi domn în Moldova și Țara Românească. O retorică virulentă îi prezintă pe aceștia ca fiind înșelați în așteptări de burghezia care, după ce îi folosise pentru a-și atinge scopurile economice și politice, pactiza cu moșierimea, într-o coaliție care „a vândut țara, schimbând stăpânul turc cu lacomul bancher englez, francez, german și american”¹¹⁴.

Care este importanța acestui eveniment în viziunea oficială? Pe lângă însemnătatea unirii politice și administrative și a începutului dezvoltării statului român modern, raționamentul marxist vedea în anul 1859 un imbold dat dezvoltării capitalismului, ceea

¹⁰⁵ 24 ianuarie. 100 de ani de la Unirea Țărilor Române, Editura de Stat pentru Imprime și Publicații, 1959, p. 14.

¹⁰⁶ N. Adăniloie, M. D. Vlad, *Rolul maselor populare în făurirea Unirii Țărilor Române*, în *SRdI*, nr. 1/1959, p. 77; Gh. Platon, *Frământări țărănești în Moldova în preajma Unirii*, în *SRdI*, nr. 1/1959, p. 107.

¹⁰⁷ C. C. Bodea, *Actul original al alegerii prealabile a lui Alexandru I. Cuza, domn al „Principatelor Unite”*, în *SRdI*, nr. 1/1959, p. 263.

¹⁰⁸ Chivu Stoica, *100 de ani de la Unirea Țărilor Române*, în *SRdI*, nr. 1/1959, p. 8.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 10.

¹¹⁰ *Ibidem*, p. 13.

¹¹¹ Mihail Roller, *Probleme de istorie*, p. 29.

¹¹² *Ibidem*, p. 30.

¹¹³ *Ibidem*, p. 31.

¹¹⁴ 24 ianuarie 1859-1958. 99 de ani de la Unirea Principatelor (material documentar), București, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, 1958, p. 3.

ce făcea posibilă, ulterior, dezvoltarea proletariatului, clasa căreia îi revenea misiunea de a desăvârși „revoluția burghezo-democratică”¹¹⁵.

Lucrările dedicate perioadei premergătoare unirii sunt explicate prin sintagma *lupta pentru unire*, iar participarea maselor la acest act este extrem de documentată și explicată. Interesant este că, pentru a întări anumite afirmații, se face apel la autoritatea istoricilor vechi. Și aceasta în pofida numeroaselor acuze aduse istoriografiei burgheze, falsificatoare și defăimătoare. Astfel, observațiile lui A. D. Xenopol, privitoare la participarea și la presiunea pe care poporul o exercita în scopul alegerii lui Cuza, sunt aduse în prim-plan: „Vechi istorici ca A. D. Xenopol, pe baza cercetării documentelor Unirii, recunosc că alegerea lui Cuza la București s-a datorat presiunii maselor”¹¹⁶. Apelul la vechii istorici aduce cu sine un plus de credibilitate și este folosit ca un atu care întărește argumentația recentă. De altfel, lucrările unor astfel de istorici nu erau complet nefrecventate, ba dimpotrivă. Dată fiind absența unor lucrări documentate, istoricilor le rămâne apelul la documentul de arhivă – care acum se publică masiv și căruia îi este acordată atenția cuvenită – și la textele istoricilor numiți „burghezi”. Astfel, N. Ciachir afirma că, pentru documentarea volumului *100 de ani de la unirea principatelor*, utilizase materialele istoricilor burghezi N. Iorga, A. D. Xenopol, I. C. Filitti și ale istoricilor militari V. Nădejde, Popovici, Anastasiu, dar cu mențiunea: „luând poziție critică față de interpretările neștiințifice”¹¹⁷. Oricum, pentru a accentua ideea conform căreia Unirea fusese o operă a poporului și nicidecum a burgheziei, care trădase idealurile țăranilor și ale muncitorimii, se sublinia că ideea unității naționale „a prins în această perioadă rădăcini din ce în ce mai adânci în popor, interesând în același timp și burghezia în ascensiune”¹¹⁸.

Hohenzollernii și antimonarhismul românesc

Importanța acordată unirii trebuie pusă în legătură și cu imaginea lui Alexandru Ioan Cuza, cel care a înfăptuit prima reformă agrară. Cuza este așezat în tabăra persoanelor pozitive, de la care țăranii au așteptări și în care își pun speranțe. Neșansa de a fi detronat de „monstruoasa coaliție” îi oferă o aură de victimă a politicii burghezo-moșierești, care îl înlocuiește cu un prinț străin, și german pe deasupra; ceea ce, în anii '50, părea și mai condamnat. Astfel, împotriva voinței poporului, prințul de Hohenzollern a fost întronat în locul domnitorului iubit de țăranii. Se preconiza așadar o perioadă de intensificare a exploatării burghezo-moșierești. Discursul antimonarhic insista, prin urmare, pe ideea că întemeietorii monstruoasei coaliții „au încercat să acopere cu rugina unui blazon acest târg odios, care a constituit singurul angajament respectat vreodată de exploatare, tocmai fiindcă el le-a asigurat un huzur îndelung, căruia avea să-i pună capăt, la 30 decembrie 1947, numai lupta clasei muncitoare conduse de partidul ei”¹¹⁹. Istoria este animată așadar de un progres continuu, al cărui rezultat este prezentul socialist, un prezent care, comparat cu suferințele trecutului, apare ca un final fericit.

¹¹⁵ *Ibidem*, p. 11.

¹¹⁶ Vasile Curticăpeanu, Grigore Popescu, *1859-1959. 100 de ani de la Unirea Țărilor Române*, București, 1959, p. 39.

¹¹⁷ N. Ciachir, *100 de ani de la unirea principatelor*, București, Editura Militară a Ministerului Forțelor Armate ale RPR, 1958, p. 4.

¹¹⁸ Gh. Georgescu-Buzău, *24 ianuarie 1859. Unirea Țării Românești cu Moldova*, București, Societatea pentru Răspândirea Științei și Culturii, 1959, p. 24.

¹¹⁹ *Din literatura antimonarhică*, ediția a II-a, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1956, p. 3.

Poporul trebuind să joace un rol în orice eveniment istoric, în scrierile referitoare la aducerea principelui Carol în țară, masele se situează pe poziții „democratice și înaintate”; adică primea cu „ură și indignare” noua conducere a țării, instaurată în urma unui plebiscit simulat, falsificat, dus la bun sfârșit cu forța jandarmilor și a demagogiei¹²⁰.

În încercarea de a transforma antimonarhismul într-un curent de opinie nu dictat de interesele prezentului socialist, ci întâlnit într-o bună măsură în rândurile populației încă din secolul în care monarhia este implementată în România, sunt compilate diverse texte și luări de opinie antimonarhice, precum ale lui B. P. Hașdeu, N. T. Orășanu, Al. Macedonski, Constantin Mille, Gh. Panu, Tudor Arghezi, N. D. Cocea, publicate în volumul *Din literatura antimonarhică*¹²¹. Satira, pamfletul sau critica adusă la un anumit moment politic regelui este inclusă și considerată atitudine antimonarhică, astfel că autorilor le sunt atribuite simpatii republicane. Părți din volum sunt publicate episodice de către academicianul Barbu Lăzăreanu în numeroase apariții ale revistei „Studii”¹²².

Referințele la aspecte ale politicii duse de regii României nu sunt atât de numeroase precum lucrările care tratează evenimente ca 1821 sau 1848. Mențiuni de factură critică la adresa monarhiei sunt însă întâlnite în majoritatea lucrărilor, mai ales în condițiile în care o mare parte din scrierile vremii, deși tratează un subiect, nu scot din calcul nici un lung preambul al acestuia și o descriere a evenimentelor următoare, ajungând cu narațiunea până în prezentul socialist. În acest fel, istoria apare ca fiind o evoluție care determină succesul prezentului. Istoria este astfel de partea prezentului democrației populare.

Războiul de Independență

În condițiile în care studiile privind Războiul de Independență nu pot exclude referirile la Rusia sau la contribuția regelui Carol I, prezența acestui subiect pe scena istoriografiei românești este cel puțin interesantă. Perioada vizată nu abundă în aniversări, iar în 1957 revista „Studii” își îndreaptă atenția mai mult către semicentenarul răscoalei de la 1907. Această lipsă a comemorărilor este totuși surprinzătoare, în contextul în care statul comunist nu pierdea nici un prilej de a reinterpretă trecutul în folosul său. Evenimentul a fost marcat mai mult prin ceremonialuri politice, precum depunerea de coroane. Nu au lipsit prelegerile privitoare la „însemnătatea” zilei de 9 mai, așa cum este cazul în 1953, când, în principalele centre industriale, un ofițer superior din garnizoană a avut sarcina de a vorbi despre independența de stat¹²³. Pentru a i se deturna semnificația, ziua de 9 mai a fost sărbătorită sub denumirea de „ziua Victoriei și a proclamării independenței de stat a României”, fiind subordonată eliberării de „sub jugul fascist”. Și ca și cum nu ar fi fost suficient, independența era tot una cu „scuturarea jugului otoman în 1877 cu ajutorul poporului rus”¹²⁴. Pentru a sărbători evenimentul, a avut loc o depunere de coroane la monumentul eroilor sovietici din Piața Victoriei a capitalei¹²⁵. Semnificația obținerii independenței era astfel „furată”, iar celebrarea

¹²⁰ Gheorghe Țugui, Mircea Popa, *Hohenzollernii în România*, București, Editura Politică, 1962, p. 6.

¹²¹ *Din literatura antimonarhică, passim.*

¹²² Barbu Lăzăreanu, *Din literatura antimonarhică și antidinastică*, în „Studii”, nr. 2/1948, p. 258; nr. 4/1948, p. 195; nr. 1/1949, p. 227; nr. 3/1949, p. 121; nr. 4/1949, p. 165; nr. 2/1950, p. 150.

¹²³ ANIC, fond CC al PCR – Secția Propagandă și Agitație, dosar nr. 104/1953, f. 69.

¹²⁴ *Ibidem*, f. 72.

¹²⁵ *Ibidem*, f. 73.

deturnată către omagii aduse armatei sovietice și URSS-ului. Activitățile culturale lipsesc însă din acest context aniversar. Comparată fiind cu amploarea aniversării altor evenimente ale secolului XIX, Războiul de Independență trece oarecum neobservat și scapă în acest fel și de rigurile ideologiei.

Lucrările de istorie care urmăresc subiectul nu lipsesc, ele fiind însă așezate sub aceeași grilă de interpretare. O lucrare care se oprește strict la chestiunea obținerii independenței este cea a lui Vasile Maciu, *Condițiile interne ale proclamării independenței României*, acolo unde rolul regelui Carol I nu este diminuat, dar este pus în legătură cu interesele proprii, strâns legate de cele ale moșierilor. Dorința acestora era, conform istoricului, de a obține independența statului într-o manieră care să convină și marilor puteri occidentale, care să beneficieze de pe urma unei dezvoltări a exportului de mărfuri¹²⁶.

Revista „Studii” întrunește în paginile ei un număr de articole care tratează diferite aspecte ale câștigării independenței statului. Întâlnim astfel cunoscutele scrieri care tratează „atitudini” ale feluritelor clase sociale¹²⁷ sau cele privind situația acestora în momentul istoric respectiv¹²⁸. Pe de altă parte, se continuă publicarea de izvoare, Războiul de Independență fiind tratat în nouă volume de documente coordonate de Mihail Roller, cu un comitet de redacție alcătuit din V. Cheresteșiu, V. Maciu și S. Știrbu¹²⁹. Tratatul începe cu un prim volum care urmărește aspecte ale situației economice, sociale și politice în ajunul anului 1877¹³⁰. În prefața acestuia, Mihail Roller afirmă că din studiul documentelor reiese poziția diferitelor clase sociale și a guvernelor europene față de Războiul de Independență a României și că cel mai limpede adevăr desprins din documente este „eroismul poporului în lupta pentru cucerirea independenței și frăția care s-a cimentat între ostașul rus și ostașul român, legături de prietenie care au căpătat un conținut superior socialist după 23 August 1944 între Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și Republica Populară Română”¹³¹.

Explicațiile cât mai simple și schematice din punct de vedere ideologic pot fi întâlnite îndeosebi în broșuri, multe dintre ele cu un caracter de instrumentar didactic. Se merge aici pe ideea prieteniei româno-ruse, care în momentul războiului din 1877 atingea un apogeu, fără a înceta totuși să se intensifice. Este explicat interesul Rusiei de a ajuta popoarele din Balcani prin prisma conflictelor pe care le avea cu Imperiul Otoman și prin intermediul expresiilor ca: „avea cu turcii și răfuieli mai vechi”¹³². Această prietenie și frăție de arme este continuată de-a lungul istoriei, după cum informează materialele propagandistice. Astfel, în bătălia de la Mărășești, rușii îi ajutau pe soldații români să oprească invazia germană în Moldova, iar în al Doilea Război Mondial,

¹²⁶ Vasile Maciu, *Condițiile interne ale proclamării independenței României*, București, Societatea de Științe Istorice și Filologice din RPR, 1955, p. 26.

¹²⁷ Gh. Haupt, *Despre atitudinea cercurilor revoluționare din România față de războiul de independență din 1877-1878*, în *SRdI*, nr. 2/1952, p. 40.

¹²⁸ Vasile Maciu, *Cu privire la situația și lupta țărănimii din România în ajunul Războiului de independență*, în *SRdI*, nr. 3/1955, p. 31.

¹²⁹ Mihail Roller (redactor responsabil), *Documente privind istoria României. Războiul pentru Independență*, București, Editura Academiei RPR, 1952-1955.

¹³⁰ Idem, *Documente privind istoria României. Războiul pentru Independență*, vol. I, partea I, *Starea economică și social-politică în ajunul anului 1877. Mișcarea revoluționară (1871-1881)*, București, Editura Academiei RPR, 1954.

¹³¹ *Ibidem*, p. XVII.

¹³² *Prietenia și frăția de arme româno-bulgaro-rusă în Războiul din 1877-1878*, București, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, 1957, p. 4.

ostașii români luptau alături de cei sovietici pentru înfrângerea fascismului în Europa¹³³. Apoi, legătura dintre evenimentele secolului trecut și prezentul comunist se face prin apelul la ideea de progres pe care o reprezintă depășirea capitalismului: „Adevărata și adâncă împletire a intereselor popoarelor se poate face numai acolo unde capitalismul a fost izgonit”¹³⁴. Adevărata înfrățire între popoare se împlinea în momentul construirii socialismului internaționalist, cu ajutorul Uniunii Sovietice.

Aportul firavului „proletariat industrial” la câștigarea independenței nu este trecut cu vederea. Pentru a reda entuziasmul cu care se înrolau muncitorii, este folosit exemplul tânărului muncitor St. Georgescu, cel care la vârsta de 16 ani mergea voluntar în război¹³⁵. Pe de altă parte, responsabilitatea lipsurilor războiului, a organizării defectuoase și a suferințelor îndurate de soldații români este atribuită burgheziei și moșierimii române, „în frunte cu regele”¹³⁶, toți fiind acuzați de trimiterea soldaților la luptă fără echipament și cele trebuincioase¹³⁷.

Pe baza evenimentelor din 1877-1878 se construiesc și mituri ale eroilor care își dovedesc în luptă devotamentul, curajul și „conștiința înaintată”. Una dintre figurile eroice ale Războiului de Independență a fost căpitanul Nicolae Valter Mărăcineanu, căruia îi este dedicat un volum, în colecția *Figuri de eroi*, a Editurii Militare¹³⁸. Omagiind faptele de arme ale căpitanului Mărăcineanu, volumul aduce aceeași perspectivă asupra obținerii independenței, subliniind importanța participării masei. Versiunea oficială sună astfel: împotriva opoziției reprezentate de coaliția burgheziei cu moșierimea, ambele interesate în menținerea vechilor orânduiiri, masele populare, alături de o parte a burgheziei (cea legată de industria în dezvoltare) au reușit să „impună proclamarea independenței de stat” și participarea la războiul împotriva Turciei¹³⁹.

Răscoala din 1907

1907 este unul dintre momentele de care regimul „democrat-popular” se folosește din plin, din dorința și nevoia sa de legitimare. Răscoalele țărănești sunt, evident, în centrul atenției, cu scopul de a accentua diferența și beneficiile pe care agricultura comunistă le aducea în viața țaranului român. La 27 aprilie 1907, cu ocazia încheierii oficiale a colectivizării, în cadrul unei sesiuni extraordinare a Marii Adunări Naționale, au fost convocați 11.000 de țărani, în mod simbolic, pentru a se reaminti suferințele unei clase sociale pe care comunismul se laudă că ar fi salvat-o de la sărăcie. Acei 11.000 de „invitați” – cum îi numește Gheorghe Gheorghiu-Dej – erau o dovadă a democratizării vieții politice, prin faptul că astfel se simula participarea poporului la conducerea statului¹⁴⁰.

După instaurarea republicii populare, studiile privitoare la evenimentele din 1907 se înmulțesc și astfel apărea chiar și o culegere de documente în trei volume, publicate

¹³³ *Ibidem*, p. 12.

¹³⁴ *Ibidem*, p. 13.

¹³⁵ St. Georgescu, *Memorii din timpul războiului pentru independență*, București, 1891, apud Vasile Maciu, *Condițiile interne ale proclamării independenței României*, p. 34.

¹³⁶ Carol I, domnitor la acea vreme, este denumit „regele”.

¹³⁷ *Prietenia și frăția de arme româno-bulgaro-rusă în Războiul din 1877-1878*, p. 5.

¹³⁸ Vasile I. Mocanu, *Căpitanul Nicolae Valter Mărăcineanu*, București, Editura Militară, 1965.

¹³⁹ *Ibidem*, p. 6.

¹⁴⁰ *Raport cu privire la încheierea colectivizării și reorganizarea conducerii agriculturii prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale, 27 aprilie 1907*, în Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări. 1961-1962*, București, Editura Politică, 1962, p. 288.

din inițiativa lui Mihail Roller, în 1948 și 1949, sub titlul *Răscoala țăranilor din 1907*¹⁴¹. Aceasta este una dintre primele inițiative ale noului regim, Roller dând tonul pentru a indica și direcțiile de urmat. El susține că documentele arată unitatea acțiunilor represive contra țăranilor orchestrate de liberali și conservatori¹⁴² și susținerea pe care răsculații au primit-o din partea muncitorilor. Acest ultim aspect servește drept argument „concluziei științifice” conform căreia numai prin alianța muncitorilor și țăranilor, sub conducerea Partidului, țăranii ar fi putut câștiga¹⁴³. Faptul că lucrarea este un material de lucru util, dar cu anumite lipsuri în ceea ce privește criteriile după care s-a făcut alegerea documentelor. Este recunoscut și de Andrei Oțetea, în 1957, în contextul sărbătoririi semicentenarului anului 1907¹⁴⁴. Contextul îi îngăduia să fie mai conciliant: încă din 1955 istoricul Mihail Roller nu mai deține întâietatea opiniilor¹⁴⁵.

În contextul marcării semicentenarului se discută și răscoala țăărănească din 1888, alături de participarea cercurilor muncitorești la acele evenimente¹⁴⁶; se înțelege, în spiritul prezentului, al alianței dintre muncitori și țărani. În legătură cu clasa muncitoare sunt explicate și eșecurile răsculaților: „Insuccesul lor [...] se datorește faptului că țăărănimea nu a avut conducătorul ei firesc în lupta pentru revendicările drepturilor sale – clasa muncitoare și partidul său revoluționar”¹⁴⁷. Răscoala din 1888 este aniversată un an mai târziu, cu ocazia împlinirii a 70 de ani de la evenimente. Din nou, broșurile care servesc drept material documentar pentru organizarea aniversării văd în contribuția clasei muncitoare singura variantă posibilă ca revendicările țăranilor să beneficieze de eoul necesar pentru a se face auzite. Întrucât o clasă muncitorească nu era definitiv încheșată la momentul respectiv, succesul doleanțelor reformatoare ale țăărănimii mai avea de așteptat până în momentul în care regimul „democrat-popular” avea să le pună în practică: „Țărănimea a vrut să rezolve pe cale revoluționară problema pământului. Atâta timp însă cât condițiile economico-social-politice nu erau create pentru ca proletariatul și partidul său revoluționar să conducă această luptă, țăărănimea n-a izbândit”¹⁴⁸. Conform aceluiași raționament, situația se schimbă după 1921, când țăranii văd că în fruntea lor se aflau muncitorii, „mai puternici și mai numeroși ca în 1888 și 1907, organizați și conduși de comuniști”¹⁴⁹. Cei 11.000 de țărani care ar fi fost uciși în 1907 sunt numiți chiar „țăărani muncitori”¹⁵⁰. Această alianță între muncitori și țărani începe să se „închege” pe parcursul desfășurării răscoalelor, dar fără a fi suficient de puternică

¹⁴¹ *Răscoala țăranilor din 1907*, volumul I, documente publicate de Mihail Roller, București, Editura de Stat, 1948; volumul II, documente din arhiva Ministerului Justiției și a Ministerului Instrucțiunii și Cultelor, publicate de V. Ion, îngrijite de Mihail Roller, București, Editura de Stat, 1948; volumul III, îngrijit de Mihail Roller, București, Editura de Stat, 1949.

¹⁴² *Ibidem*, volum I, p. IX.

¹⁴³ *Ibidem*, p. XII.

¹⁴⁴ A. Oțetea, *Răscoala din 1907 în istoriografia românească*, în *Studii și referate privind răscoalele țăărănești din 1907*, p. 98.

¹⁴⁵ În 1955 este eliberat din funcția de adjunct al Secției de Propagandă și Agitație și numit director adjunct al Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă CC al PMR, ceea ce îl obligă să își restrângă domeniul de expertiză și îi diminuează în acest fel și autoritatea (ANIC, fond CC al PCR – Secția Propagandă și Agitație, dosar nr. 42/1955, f. 1).

¹⁴⁶ *50 de ani de la răscoalele țăărănești din 1907*, București, Editura de Stat pentru Imprimare și Publicații, s.a., p. 1.

¹⁴⁷ *Ibidem*, p. 2.

¹⁴⁸ *70 de ani de la răscoalele țăărănești din 1888 (Material documentar)*, București, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, 1958, p. 6.

¹⁴⁹ *Ibidem*, p. 15.

¹⁵⁰ *Răscoala țăranilor din 1907*, București, Frontul Democrației Populare, 1957, p. 28.

încât să poată înlătura „lepra exploataților”¹⁵¹, după cum se exprima Traian Săvulescu, președintele Academiei Române. Mai mult, Mihail Roller vedea în clasa muncitoare singura care „în întregime ei a simțit durerea ce a împins țărănimea la răscoală”¹⁵². Proletariatul apărea astfel drept singura clasă socială capabilă să conducă și să organizeze revoluții, astfel că revoluția proletară era descrisă ca fiind singura cu adevărat încheată și pe deplin legitimă. De altfel, eșecul tuturor revoltelor fără muncitorime nu reușea, conform retoricii oficiale, decât să accentueze necesitatea închegării alianței dintre muncitorime și țărănime, o alianță care se concretiza abia în programul Partidului Comunist Român de mai târziu. Încă o dată, îi este înfățișat prezentul luminos, în antiteză cu suferințele trecutului. Numai venirea comuniștilor la putere avea să ducă la îndeplinirea idealurilor și speranțelor țăranilor pentru un trai mai bun: „Recenta rezoluție a Plenarei CC al PMR din 27-29 decembrie 1956 ilustrează într-un mod elocvent grija continuă pe care PMR o are pentru țărănimea muncitoare”¹⁵³. Trimiterile la situația din prezent se fac și pe filiera patriotismului, încă din 1946. Boierii de la 1907¹⁵⁴ sunt acuzați că au fugit din țară în perioada răscoalelor, așa cum „boierii lui Antonescu” au fugit peste graniță în vara lui 1944, fără a se interesa de soarta țării¹⁵⁵.

În scopul comemorării evenimentelor, sunt oferite îndrumări metodice și organizatorice, alături de indicații referitoare la ideile care trebuie transmise publicului: cunoașterea cauzelor și a desfășurării răscoalelor, a represiunii care a urmat, a sprijinului pe care țăranii l-au primit din partea clasei muncitoare, alături de „realizările actuale ale oamenilor muncii de la sate, sub conducerea Partidului Muncitoresc Român” și măsurile luate de Partid în scopul îmbunătățirii condițiilor de viață ale țărânimii¹⁵⁶. Apar în această perioadă numeroase lucrări referitoare la anul 1907, sunt organizate evenimente, expoziții. Dintr-o astfel de scriere aflăm rolul reînvierii trecutului: „N-am putea prețui lupta pentru o viață mai bună care se desfășoară azi în țara noastră dacă am da uitării trecutul. El ne ține tuttora trează și nemicșorată ura neostoită împotriva moșierilor și arendașilor, el ne hrănește nestrămutata voință de a munci cu și mai mult sârg pentru viața nouă pe care ne-o zidim”¹⁵⁷. Pregătirea ceremoniilor dedicate semicentenarului aducea cu sine și o cercetare bibliografică mai temeinică, astfel că sunt reunite, în publicații de uz intern, titluri ce înlesnesc documentarea asupra răscoalei¹⁵⁸. În anul 1957 apar și lucrări în limbi străine pe acest subiect, cum ar fi volumul de documente publicat sub direcția lui Gh. Matei, în limba franceză¹⁵⁹. Tot în acest an, vedea lumina

¹⁵¹ Traian Săvulescu, *Răscoalele țărănești din 1907 și urmările lor*, în *Studii și referate privind răscoalele țărănești din 1907*, p. 15.

¹⁵² Mihail Roller, *Eroicul și sângerosul 1907. Mersul răscoalei și urmările ei*, în *Studii și referate privind răscoalele țărănești din 1907*, p. 73.

¹⁵³ *50 de ani de la răscoalele țărănești din 1907*, p. 5.

¹⁵⁴ Ideea strictă de împărțire a societății în clase bine delimitate determină scrierile vremii să folosească termenul de „boieri”, referindu-se, în linii mari, la toți proprietarii de pământ. În același timp, termenul capătă conotații negative, boierii fiind mereu aceia care se împotrivesc schimbărilor sociale menite să îmbunătățească situația precară a țăranilor. Din aceste considerente, utilizăm în textul de față termenul de „boieri” în accepțiunea dată de scrierile aceluși timp.

¹⁵⁵ Matei Ionescu, *Răscoala din 1907. Din lupta și suferința țăranilor*, București, Editura Scânteia, 1946, p. 32.

¹⁵⁶ *50 de ani de la răscoalele țărănești din 1907*, p. 6.

¹⁵⁷ Petru Vintilă, *1907. Cincizeci de ani de atunci...*, București, Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1957, p. 6.

¹⁵⁸ Livia Mănescu, *Răscoala din 1907. Contribuții bibliografice*, București, Editura de Stat pentru Imprimare și Publicații, 1957, p. 3.

¹⁵⁹ Gh. Matei (ed.), *Les révoltes paysannes de 1907 en Roumanie. Recueil de documents*, București, Editions en Langues Étrangères, 1957.

tiparului volumul *1907 din primăvară până-n toamnă* al lui I. L. Caragiale¹⁶⁰. Notorietatea scriitorului român și atitudinea lui critică față de evenimentele din 1907 sunt extrem de utile regimului, mai ales la împlinirea unor „cifre rotunde”.

Dacă în cazul altor evenimente ale epocii moderne este subliniat sprijinul pe care Rusia îl oferise românilor, în contextul răscoalelor de la 1907 este evidențiată influența revoluției ruse din 1905 asupra evenimentelor din România. Astfel, Petre Constantinescu-Iași este cel care explică, cu ocazia semicentenarului răscoalei, cum ideile revoluționare ruse pătrund în România și influențează în special clasa muncitoare, care empatizează cu lupta revoluționarilor ruși¹⁶¹. Din punctul acesta de vedere, multe dintre lucrările de istorie sunt croite pe calapod politic, urmând îndeaproape linia susținută de Gheorghiu-Dej în discursurile sale. El mizează pe aceeași idee a influenței pe care „revoluția burghezodemocratică” din Rusia anului 1905 ar fi avut-o asupra izbucnirii răscoalelor din 1907¹⁶².

Faptul că, nu cu mult timp înainte de izbucnirea răscoalelor, în 1906, fuseseră aniversate cele patru decenii de domnie ale regelui Carol I nu este trecut cu vederea. Cu această ocazie, se organizase o expoziție jubiliară, în care se prezentau realizările ultimilor 40 de ani; în mod previzibil, comuniștii înfățișau acea expoziție drept o încercare eșuată de a ascunde mizeria satelor¹⁶³. Mitul coaliției între burghezie și moșierime este extrem de prezent în studiile privitoare la anul 1907. În condițiile demisiei guvernului conservator, cel liberal ia măsuri. Avându-i în frunte pe „moșierul” Dimitrie Sturdza ca președinte, pe Ion Brătianu (exponentul burgheziei românești blamate) și pe generalul Averescu ca ministru de război, guvernul permitea burgheziei și moșierimii să „își dea mâna” și să uite de vechile rivalități în fața primejdiei care le amenința¹⁶⁴. Timp de două săptămâni, autoritățile s-au ocupat de reprimarea sângeroasă a răscoalei, Ion Brătianu fiind cel care a condus personal campania de „pedepsire” a țărănimii¹⁶⁵.

Semicentenarul răscoalei prilejuiește și o trecere în revistă, pe un ton culpabilizant, a scrierilor „burgheze” referitoare la acest subiect. Andrei Oțetea îi acuză pe istorici precum Dimitrie Onciul, C. Giurescu¹⁶⁶, Al. Lapedatu¹⁶⁷, Ion Nistor¹⁶⁸ și Ioan Ursu că au trecut sub tăcere dimensiunea represivă a răscoalei¹⁶⁹. Mai mult, Ioan Bogdan este criticat că ar fi afirmat, într-o comunicare făcută la Academie, în ziua de 27 martie 1907, că țăranul se hrănea cu lapte, brânză și pâine albă¹⁷⁰. Grigore Tocilescu, deputat

¹⁶⁰ Ion Luca Caragiale, *1907 din primăvară până-n toamnă*, București, Editura Militară a Ministerului Forțelor Armate ale RPR, 1957.

¹⁶¹ Petre Constantinescu-Iași, *Influența primei revoluții ruse asupra răscoalelor din 1907*, în *Studii și referate privind răscoalele țărănești din 1907*, București, Editura Academiei RPR, 1957, p. 26.

¹⁶² *Sarcinile Partidului Muncitoresc Român în lupta pentru întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare și pentru transformarea socialistă a agriculturii. Raport la ședința plenară a CC al PMR din 3-5 martie 1949*, în Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări*, ediția a IV-a, p. 177.

¹⁶³ *Răscoala țărănilor din 1907*, p. 12.

¹⁶⁴ *Ibidem*, p. 19.

¹⁶⁵ *Ibidem*, p. 21.

¹⁶⁶ Într-un moment în care lui Constantin C. Giurescu încă nu îi este permisă revenirea în viața academică, trecut fiind prin închisoarea Sighet, unde ajunge în 1950, după arestarea în „lotul demnitarilor”. Este eliberat la 5 iulie 1955 și trimis în domiciliu obligatoriu la Măzăreni, jud. Brăila, până la sfârșitul anului. Revine în viața istoriografică abia după 1963 (cf. http://www.iicr.ro/ro/fise_detinuti_politici/personalitati/).

¹⁶⁷ Mort la vremea aceea, încă din 1950, în închisoare (Vlad Georgescu, *op. cit.*, p. 11).

¹⁶⁸ Este arestat la rândul lui pe 5-6 mai 1950, „noaptea demnitarilor”, apoi internat fără nici o decizie judecătorească și deținut la Sighet până în 1955, când este adus la penitenciarul Malmaison, unde este anchetat și ulterior eliberat (cf. http://www.iicr.ro/ro/fise_detinuti_politici/personalitati/).

¹⁶⁹ A. Oțetea, *Răscoala din 1907 în istoriografia românească*, în *Studii și referate privind răscoalele țărănești din 1907*, p. 87.

¹⁷⁰ *Ibidem*.

conservator, este acuzat și el că ar fi „împins conformismul până la justificarea privilegiilor marii proprietăți”¹⁷¹. De cealaltă parte a baricadei, Andrei Oțetea îi elogiază pe istoricii A. D. Xenopol, care luase atitudine față de răscoală într-o comunicare la Academie, din 3 aprilie 1907¹⁷², pe Radu Rosetti, autorul scrierilor *Pământul, sătenii și stăpânii de moșie în Moldova și Pentru ce s-au răsculat țărani în 1907*¹⁷³ și pe Nicolae Iorga, care „a uitat de armonia socială și a descoperit antagonismul ireconciliabil între exploatare și exploatați”¹⁷⁴. Astfel, Iorga este metamorfozat din sămănătorist în „socialist”. Pe ansamblu, indiferența sau lipsa de atitudine față de un eveniment considerat reprobabil este deseori întâlnită în lucrările anilor '50, în presă și chiar în literatură, constituind un pretext de culpabilizare perpetuă.

Răscoala din 1907 este interpretată în același registru ca toate celelalte mari momente ale epocii moderne. Opoziția dintre forțele Binelui și cele ale Răului, cruzimea clasei politice care reprimă sângeros răscoala și condițiile mizere de viață ale țărănimii creează impresia unui progres social considerabil în comunism, sugerat retoric prin comparații între trecutul întunecat și prezentul luminos. Anul 1907 a fost vedetizat la extrem, avantajele unor astfel de studii fiind numeroase. Istoria socială se împletea astfel cu învinuirile aduse claselor sociale blamate în comunism, îndemnând la o ură ce devenea o virtute și justifica politicile „democrat-populare”.

Ecouri literare

Nu puține sunt lucrările care găzduiesc o „limbă de lemn” în accepțiunea definiției date de Françoise Thom, o limbă al cărui scop era să servească ideologiei. Construcțiile pasive și impersonale, falsele comparații, ideea unei lumi radical divizate în două tabere adverse și ireconciliabile, adjectivul dihotomizant, figurile de stil precum hiperbola, metonimia și eufemismul, ș.a.m.d.¹⁷⁵ pot fi cu ușurință observate. Un astfel de discurs nu reușea în nici un fel să convingă, ceea ce arată că nici nu avea acest deziderat. Într-o societate totalitară, totul este deja demonstrat, iar în condițiile instaurării unui adevăr absolut, discursul public trebuie doar să se plieze, nu să provoace simpatii și nici să convingă. De aici se înțelege refugiul istoricilor către epoci care le oferă puțin mai multă libertate de exprimare sau către activități de cercetare ce nu necesitau judecăți de valoare. Iar publicarea de documente, unul din puținele demersuri pozitive, este domeniul favorizat de acest context, în consecința apelului deschis făcut de Mihail Roller¹⁷⁶.

Circuitul interpretativ pe care l-am observat pornește de la politică, și se deplasează către istorie și literatură. Astfel, evenimentele politice sunt reinterpretate la nivel înalt, se hotărăște sărbătorirea unui centenar sau comemorarea unor evenimente, sunt luate apoi măsuri politice pentru ca anumite personaje să dea numele unor străzi sau piețe, iar liderii PMR lansează dogme pe care istoriografia se vede obligată să le pună în aplicare sau, în cel mai fericit caz, să nu le contrazică. Ulterior, ideile se regăsesc în scrierile de istorie, mai ales în condițiile în care, până în 1955, a existat o

¹⁷¹ *Ibidem*, p. 88.

¹⁷² *Ibidem*.

¹⁷³ *Ibidem*, p. 89.

¹⁷⁴ *Ibidem*, p. 91.

¹⁷⁵ Françoise Thom, *Limba de lemn*, traducere de Mona Antohi, București, Editura Humanitas, 2005, *passim*.

¹⁷⁶ Mihail Roller accentuează necesitatea publicării de documente: „trebuie să mergem la izvoare” (Mihail Roller, *Probleme de istorie*, p. 8).

voce supremă, care trasa direcțiile de urmat în scrierea și interpretarea evenimentelor trecutului. Ne referim la Mihail Roller.

Cât despre literatură, ea este structurată pe bazele realismului socialist și se află sub același control ideologic precum întreaga cultură. Scriitorilor le sunt recomandate noi subiecte de inspirație, cum ar fi realizările noului regim, aspecte ale vieții proletare etc. Cei care își îndreaptă atenția înspre literatura de inspirație istorică, sunt nevoiți și ei să respecte direcția generală pe care istoriografia epocii o respecta. În acest fel, pe Bălcescu îl întâlnim în literatură, creionat prin puterea ficțiunii, dar pus în cadrul social descris de cărțile și articolele de istorie din revista „Studii”. Lupta de clasă capătă o imagine mai concretă și mai plastică în ochii unui cititor de literatură, neinteresat de scriitura academică. La fel ca istoria, literatura vine să legitimizeze un regim și o evoluție istorică care făcea ca prezentul comunist să pară necesar și benefic. Puterea ficțiunii este mult mai mare decât cea a descrierii pe baza surselor științifice, astfel că literatura beneficiază de o capacitate de convingere mult mai mare. Nu în ultimul rând, toate ideile pe care politica vremii le transmite istoricilor au drept scop popularizarea lor în afara ședințelor de partid și a articolelor din „Scânteia”, ziar care nu prezenta un mare interes, fiind în general lipsit de credibilitate. În acest fel, reeducarea cea mai eficientă și care putea construi idei persistente în mentalul colectiv a putut fi realizată prin intermediul scrierilor literare. Căci literatura are puterea de a convinge pe termen lung, întrucât nu apelează la constrângeri și creează reprezentări durabile. Prin apelul la emoții, cele care constituie esența ficțiunii, individul își exersează abilitatea de a simula interacțiunea socială și înțelegerea¹⁷⁷. Cititorul se acomodează în acel univers, se identifică cu unele personaje, empatizează sau le disprețuiește pe altele. Narațiunea creează astfel numeroase reprezentări de care îl convinge cu ușurință pe lector, întrucât, apelând la emoții, îl introduce în universul narat și îl transformă în participant afectiv la acțiune.

Poeții, dramaturgii și romancierii vremii au abordat teme de istorie modernă și au descris, prin puterea ficțiunii, o lume în care boierimea huzurea, în care burghezia folosea cu cinism ocaziile revoluționare pentru a-și proteja interesele economice, în care regele și familia regală nu sunt decât cei mai mari moșieri ai țării și în care viața țărănimii este un coșmar de neimaginat; ceea ce, finalmente, îl determină pe cititorul care se atașează emoțional și se încrede în cele scrise să se considere norocos că trăiește într-un regim al „democrației populare”. Hohenzollernii apar în nuanțe caricaturale: grași, cu urechile clăpăuge, în culori sumbre. Monarhia este denumită prin apel la imagini respingătoare din imaginarul colectiv, precum parazitul: „un parazit uriaș pe trupul țării”¹⁷⁸. Regele nu putea fi decât un servitor al capitaliștilor germani¹⁷⁹, originea prusacă a dinastiei fiind detaliul empiric pe care se întemeia eșafodajul ficțional al propagandei. Cele mai reprezentative stigmatizări ale unor categorii sociale sunt întâlnite mai cu seamă în poezie, cea care face apel la reprezentări zoomorfe. În acest fel, se face trimitere la ideea conform căreia dușmanul nu este om, ci fiară, iar ura și dorința de a ne descotorosi de el erau absolut legitime¹⁸⁰. Să trecem succint în revistă operele care redau evenimente ale secolului XIX, grupându-le pe tematici.

¹⁷⁷ Melanie C. Green, Jeffrey J. Strange, Timothy C. Brock, *Narrative Impact. Social and Cognitive Foundations*, New York, Psychology Press, 2013, p. 65.

¹⁷⁸ Gheorghe Țugui, Mircea Popa, *op. cit.*, p. 11.

¹⁷⁹ *Ibidem*, p. 13.

¹⁸⁰ Fernanda Osman, *Reprezentări ale dușmanului în poezia propagandistică din secolul XX*, în Andi Mihalache, Silvia Marin-Barutchieff (coord.), *De la fictiv la real. Imaginea, imaginarul, imagologia*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2010, p. 830.

În ceea ce privește răscoala din 1821, temele din istoriografie sunt respectate în linii mari. Tudor capătă o figură de revoluționar, de erou, iar suferințele și participarea masivă a țăranilor este subliniată de fiecare dată. Autorii care aleg să se oprească asupra acestui subiect sunt Mișu Dragomir, cu poezia *Tudor din Vladimir*¹⁸¹, Mihnea Gheorghiu, cu poemul *Întâmplări din marea răscoală*¹⁸² și piesa de teatru *Tudor din Vladimiri*¹⁸³, Paul Constant, cu romanul *Tudor Vladimirescu*¹⁸⁴.

Anul 1848 este redat prin lucrări ale unor autori consacrați, cu opere care au figurat și în manualele școlare. Camil Petrescu dedică anului revoluționar 1848 și personalității lui Nicolae Bălcescu o piesă de teatru¹⁸⁵ și un roman de mare întindere, *Un om între oameni*, rămas nefinalizat, din cauza morții autorului. Tot personalității lui Bălcescu îi dedică și Ion Jebeleanu un poem¹⁸⁶, pentru ca un alt scriitor consacrat, Cezar Petrescu, să își îndrepte atenția asupra evenimentelor premergătoare revoluției, în romanul *Ajun de revoluție. 1848*¹⁸⁷.

Războiul de Independență este ilustrat în lucrări mai ample, care nu se opresc numai asupra evenimentului, ci îl includ într-un context socio-politic mai larg. Ion Pas publică în anii 1951-1952 romanul în trei volume, *Lanțuri*¹⁸⁸, în încercarea de a realiza o frescă literară a moravurilor „burghezo-moșierești” din România lui Carol I, ajungând până la campania din Bulgaria (1913). Petru Dumitriu, în a sa cunoscută *Cronică de familie*¹⁸⁹, redă și momente din timpul obținerii independenței, înfățișând moravurile unei boierimi care trăiește în bunăstare și nu participă la efortul de război.

Literatura de inspirație istorică, ale cărei acțiuni gravitează în jurul momentului 1907, are succes și este croită pe un calapod asemănător lucrărilor de istorie. Sunt detaliate aspecte din traiul greu al țăranilor și din luxul boierilor și al mai marilor satului, reprimarea sângeroasă a răscoalei, participarea și ajutorul primit din partea clasei muncitoare. În funcție de situație, lucrările sunt îmbogățite cu mențiuni despre Rusia, despre filosofia de viață a țăranului, agrementate cu descrieri pitorești și licențe poetice, toate contribuind la construcția unei atmosfere lirice, care să introducă cititorul într-un univers verosimil, mai puțin veridic. Între lucrările care tratează răscoala din 1907, menționăm: I. Ludo, *Ilustrul N.N. din N.N.*¹⁹⁰, Cezar Petrescu și Dinu Bondi, *Pârjolul*¹⁹¹, Alexandru Sever, *Boieri și țărani*¹⁹², V. Em. Galan, *Zorii robilor*¹⁹³. Maria Banuș, *Despre pământ*¹⁹⁴, redă două ipostaze antitetice ale Președinției Consiliului de

¹⁸¹ Mișu Dragomir, *Tudor din Vladimir*. Poem, București, Editura Tineretului, 1954.

¹⁸² Mihnea Gheorghiu, *Întâmplări din marea răscoală*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1953.

¹⁸³ Idem, *Tudor din Vladimiri*. Evocare dramatică în cinci acte (șase tablouri), București, Editura de stat pentru literatură și artă, 1955.

¹⁸⁴ Paul Constant, *Tudor Vladimirescu*, București, Editura Tineretului, 1960.

¹⁸⁵ Idem, *Bălcescu*, București, Editura Tineretului, 1961.

¹⁸⁶ Ion Jebeleanu, *Bălcescu. Poem*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, s.a.

¹⁸⁷ Cezar Petrescu, *Ajun de revoluție. 1848*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1954.

¹⁸⁸ Ion Pas, *Lanțuri*, volumele I-III, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1951-1952.

¹⁸⁹ Petru Dumitriu, *Cronică de familie*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955.

¹⁹⁰ I. Ludo, *Ilustrul N.N. din N.N.*, București, Editura Tineretului, 1959.

¹⁹¹ Cezar Petrescu, Dinu Bondi, *Pârjolul. Piesă în 3 acte (7 tablouri)*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1954.

¹⁹² Alexandru Sever, *Boieri și țărani. Povestire dramatică*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955.

¹⁹³ V. Em. Galan, *Zorii robilor. Roman*, București, Editura pentru Literatură și Artă a Uniunii Scriitorilor din RPR, 1950.

¹⁹⁴ Maria Banuș, *Despre pământ*, în „Gazeta literară”, nr. 3/1954, 1 aprilie, p. 1.

Miniștri: prima, când regimul burghezo-moșieresc decidea reprimarea țăranilor și, a doua, când țăranii veneau acolo să vorbească despre bunul mers al țării lor. O poezie semnată de Iohannes Becher¹⁹⁵ compara și ea robia țăranilor, cu vremurile noi de care aceștia se bucurau. Tudor Arghezi, un poet inițial ostracizat, revenea pe scena literară¹⁹⁶ cu o poezie considerată atunci ca fiind un „progres” al concepției sale estetice, el realizând o frescă de peisaje sociale și morale pe fundalul anului 1907¹⁹⁷. Mai mult, „Gazeta literară” găzduiește, în 1956, o altă contribuție a lui Arghezi, pe același subiect¹⁹⁸. Despre uciderea răsculaților scrie Lucian Dumitrescu niște versuri despre un țăran care, spânzurat de jandarmi, ține încă pumnul strâns¹⁹⁹. Emil Bălăescu, care publică sub pseudonimul Teodor Balș, scrie *1907*, poem prin care redă destinul tragic al țăranilor dintr-un sat din nordul Moldovei²⁰⁰. În 1948, apare și marea cronică a vieții țărănești din câmpia Dunării, *Desculț*, semnată de Zaharia Stancu²⁰¹. Același autor publică *Dulăii*, în 1952²⁰². Tot în primii ani ai Republicii Populare este publicată și nuvela controversatului Petru Dumitriu, *Bijuterii de familie*²⁰³, care va face ulterior parte din romanul de succes *Cronică de familie*. O altă descriere a vieții grele a țăranilor apărea în 1954, sub semnătura lui I. C. Visarion²⁰⁴, al cărei titlu, *Cucurigu*, se dorea un fel de strigăt de deșteptare a țăranilor. Subiectul 1907 este pus și pe agendele cinematografice, astfel că, în planificarea filmelor artistice pe anul 1957, figurase și evocarea răscoalei după un scenariu realizat de Malvina Anghel și Marius Teodorescu și inspirat din nuvela *Bijuterii de familie*. Se mai preconiza și posibilitatea unei ecranizări după romanul *Răscoala* al lui Liviu Rebreanu și cu un scenariu adaptat de Mihai Davidoglu²⁰⁵.

Literatura perioadei reușește să înglobeze în paginile sale o istorie pe care o redă sub forma unui parcurs normativ de la întuneric către lumină. Prin popularitatea de care s-a bucurat în epocă, literatura de inspirație istorică este un exemplu potrivit pentru a reda intruziunea politicului în cotidian. Prestigiul de care o parte dintre poeți și romancieri se bucurau a ajutat la răspândirea stereotipurilor istoriografice rolleriste și a restructurat mentalul colectiv al unei generații. Bucurându-se de numeroase aprecieri, literatura „obsedantului deceniu” a reușit să ajungă acolo unde istoria academică nu

¹⁹⁵ Iohannes Becher, *Cântec pământului nou*, traducere de Demostene Botez, în „Gazeta literară”, nr. 40/1955, p. 3.

¹⁹⁶ Poetul cade în dizgrație în anul 1948, odată cu publicarea în „Scânteia” a unui pamflet la adresa lui, semnat de Sorin Toma. Intitulat *Poezia putrefacției sau putrefacția poeziei*, articolul lui Toma apare în ianuarie 1948, în patru numere ale ziarului (Sorin Toma, *Poezia putrefacției sau putrefacția poeziei*, în „Scânteia”, nr. 1013/5 ianuarie 1948, p. 3; nr. 1014/7 ianuarie 1948, p. 2; nr. 1015/9 ianuarie 1948, p. 2; nr. 1016/10 ianuarie 1948, p. 2). Un astfel de atac public la adresa poetului nu putea reprezenta decât sfârșitul lui în viața literară. În condițiile în care „Scânteia” era publicația care anunța „înaltele comandamente”, Arghezi își pierdea orice șansă de a mai fi publicat. Revine în literatură abia după ce acceptă compromisul, publicând *Cântarea omului și 1907* (ANIC, fond CC al PCR – Secția Propagandă și Agitație, dosar nr. 141/1955, f. 33).

¹⁹⁷ Tudor Arghezi, *1907. Peizaje*, București, Editura Tineretului, 1955.

¹⁹⁸ Idem, *În deșert (1907)*, în „Gazeta literară”, III, nr. 40/1956, 4 octombrie, p. 1.

¹⁹⁹ Lucian Dumitrescu, *Tablou din 1907*, în „Viața Militară”, nr. 1/1956, p. 30.

²⁰⁰ Teodor Balș, *1907. Poem*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1957.

²⁰¹ Zaharia Stancu, *Desculț*, ediția a V-a, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955.

²⁰² Idem, *Dulăii*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1952.

²⁰³ Petru Dumitriu, *Bijuterii de familie*, București, Editura pentru Literatură și Artă a Uniunii Scriitorilor din RPR, 1949.

²⁰⁴ I. C. Visarion, *Cucurigu!... Crâmpeli din viața țăranilor*, în *Nuvele și schițe*, București, Editura Tineretului, 1954.

²⁰⁵ Livia Mănescu, *op. cit.*, p. 123.

putea întotdeauna, iar dacă propaganda își propunea să schimbe reprezentările despre trecut, literatura de inspirație istorică se dovedea un excelent instrument de popularizare a noii istorii.

ROMANIANS' MODERN HISTORY
FROM THE STANDPOINT OF "DEMOCRAT-POPULAR" HISTORIOGRAPHICAL CANON
(Summary)

Keywords: communism, Romania, historiography, literature, the modern age.

In order to ensure a necessary legitimacy, the Romanian communist regime used history to prove a point: that communist beliefs have traces deep into the country's past. By being rewritten and submitted to various interpretations, history had often become an instrument for the propaganda. The past had been reinterpreted in a Marxist-Leninist manner and the events were interpreted through the eyes of the present. The modern epoch from Romanian history was one of the main subjects for the communist historiography because the events of that time were representative for the foundation of Romanian modernity. Political myths and various interpretations of the past were used in order to prove that the communist society was one of the Romanian goals even since the 19th century. Such historical concepts and reinterpretations of the past would have probably been less popular if the literature of that time wouldn't have helped. In order to promote the new representations of the past, the literature borrowed from the historiography concepts and images of the past that managed afterwards to stamp the collective imaginary of an epoch. This research proposes an overview of the historiography of the modern age, focusing on those moments from the past that were then used by writers and transformed into historical literature.